

ZPRÁVY

JEDNOTY KLASICKÝCH FILOLOGŮ PŘI ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMII VĚD

Adresa: Jednota klasických filologů, Praha 2, Lazarská 8

OBSAH - CONSPECTUS FASCICULI

Dr. Václav Dobruský (J. Čadík)	1
O hlediscích, uplatňovaných při interpretaci Ísokrata (A. Frolíková)	9
K novému datování suebsko-sarmatské expedice (L. Vidman)	16
Ke korespondenci Jana Bannona (J. Hejnic)	27
Karáskovo Dafnino hoře (E. Stehlíková)	38
Poslední Macharovy verše (L. Svoboda)	44
Přednášky JKF v r. 1973	45
VI. mezinárodní kongres klasických studií (J. Burian)	55
Výstava „Římské nálezy v Čechách 1. — 4. století“ (V. Bartůšek)	58
Z nové literatury: H. G. Zekl, Der Parmenides (H. Kopřiva); Aristoteles, Poetik (H. Kopřiva); G. N. Knauer, Die Aeneis und Homer (H. Kopřiva); J. B. Souček, Řecko-český slovník k Novému zákonu (L. Varcl); V. Šmelhaus, Řecká patrologie (L. Varcl); M. Iohannis Hus Passio Domini, ed. A. Vidmanová (P. Spunar)	60
Zpráva o činnosti Jednoty klasických filologů za r. 1973	72
Výroční zpráva o činnosti Slovenskej jednoty klasických filológov za r. 1973	76

Dr. V Á C L A V D O B R U S K Ý

Bylo příznačným jevem poslední třetiny XIX. století, že mnoho českých lidí z dělnictva i inteligence opouštělo svoji domovinu a šlo za štěstím daleko do ciziny. Příčiny byly ekonomické i politické. Pomalu se zařizující industrializace a nedostatek kapitálu v českých rukách dával málo nadějí na zaměstnání a politický útlak otvíral jen málo dveře do škol a úřadů. Tehdy mnoho z české inteligence odešlo do ciziny a ne-jednomu tam přálo štěstí dosáhnout vynikajícího postavení a uznání. Vedle lákadel Ameriky bylo to na předním místě Rusko, kam ze slavjanofilského idealismu odešlo mnoho skladovníků, muzikantů, tělocvikářů a učitelů. Osvoboditelská vítězství ruská na Balkáně rozmnožila tyto emigrační možnosti o nové slovanské území bulharské. To byla oblast převážně intelektuálů, neboť mladičké knížectví i autonomní Rumelie postrádaly sil jak školských tak administračních odborníků. V té řadě emigrantů výrazným písmem je zapsáno jméno Dr. V á c l a v a D o b r u s k é h o .

Narodil se v Heřmanově Městci 11. srpna 1858. Po absolutu-toriu předepsaných studií gymnaziálních a akademických z obo-ru klasické filologie a archeologie dosáhnuv doktorátu rozhodl se přijmout pozvání Konstantina Jirečka, který vedle svých bratří získal celou skupinu východočeských intelektuálů a vý-tvarníků pro zakladatelskou pomoc v zařizování nového slovan-ského státu. Podle laskavého sdělení dcery Dr. Dobruského byl za pražských studií ve styku přátelském a snad i žákovském s českým archeologem prof. Dr. Pičem, který ve svém slavjano-filském nadšení působil na mladou generaci, aby se vydali na pomoc mladé, osvobozené bulharské zemi. Podnět k takové výpo-moci vyšel prý z Bulharska z bulharočeských vztahů Dr. Damia-na Grujeva.

Berlínské korektury svatoštěpánského míru (1878) nedo-pustily definitivní osvobození všech Bulharů, ale konstituova-ly vedle knížectví s hlavním městem Sofií skoro stejně velké

území jižních okresů, tzv. Východní Rumelii, jejíž vedoucí administrativa seděla v Plovdivu. Poněvadž knížectví, jehož panovníkem byl Alexandr Battenberg, bylo zprvu hlavně v rukou ruských generálů a velkoknížat, kteří po svém zařizovali veškeru administrativu, proud české emigrace byl obrácen hlavně do Rumelie. Tak se stalo, že na zřízené gymnázium v Plovdivě přišli hned dva učitelé: malíř Ivan Mrkvička a filolog Dr. Václav Dobruský (1880).

Ačkoliv Rumelie formálně uznávala výsostné postavení carihradské vlády, byla ve své administrativě značně samostatná. Guvernérem byl jmenován Vogoriri-paša, musliman řeckého původu velmi liberálního smýšlení. Hned při příjezdu na rumelských hranicích sejmul prý turecký fez a nasadil na hlavu bulharskou čepici. Jeho administrativa byla velmi pokroková a humánní. V soudnictví a vnitřní administraci se opíral o rady Hermenegilda Jirečka, který přizpůsobil rumelské zákony novým slavjanofilským poměrům. Guvernér Vogoriri-paša byl českým pomocníkem v administrativě a školství velmi nakloněn a dokonce prý želel, že nebyl pozván do Rumelie ještě větší počet českých intelektuálů.

Zatímco v knížectví se život administrativy svobodného knížectví oslaboval kompetenčními spory a nesrovnalostmi mezi ruskou a domorodou vedoucí administrativou, jejíž komplikace byly ještě zesilovány ne právě šťastnými zásahy panovnických kruhů, rumelské autonomii se vedlo po každé stránce mnohem lépe, takže vědomí vedoucích politických a administračních osobností bylo posíleno až k revolučním tužbám národního a státního sjednocení. Dokonce i vládní místo guvernérské bylo obsazeno bulharským činovníkem Gavrila-pašou. V politických zmátcích let 1885-1886 došlo k skutečnému sjednocení knížectví s Rumelií proti vůli velmocí i samého Ruska, které postaveno před hotovou věc odvolalo své vojenské i administrativní činitele a Bulharsko bylo spravováno několik měsíců regentskou radou. Když na podzim r. 1886 došlo k detronizaci Alexandra Battenberga a k čtrnáctidenní válce se Srbskem, byla konstituce nového bulharského království definitivně zajištěna. Přes odpor ruské moci zvolen na královský trůn Ferdinand z německé rodiny Koburskogothajské.

Nové poměry měly za následek centralizační tendence a mnozí čeští emigranti rumelští se stěhovali do Sofie. S nimi přišli z Plovdivu i gymnaziální profesori Mrkvička a Dobruský. Nezůstali dlouho na středoškolských katedrách. Bylo tolik zakladacích povinností a potřeb ve veřejném životě. Z Mrkvičky se stal zakladatel nového bulharského výtvarného školství a Dr. Václav Dobruský byl vybrán za ředitele Bulharského Národního Muzea.

Tradice osvětové, včetně památkářské, služby byly před osvobozením Bulharska soustředěny kolem Národní knihovny na rumunském území v Braille (1869). Tehdy se tam uplatňovaly vlivy Vasilu Drumova a D. Stojanova. Osvobození a konstituce nového státu přeneslo knihovnu a její památkářská oddělení pod vlivem ruského knížete V.A.Čerkaského do Sofie. Z bulharské strany se uplatnily podněty Marina Drinova. Instituce byla nově organizována, při čemž došlo k oddělení knihovenské části a zřízena z ní Akademie věd a kromě toho Státní tiskárna a kartografie. Památkové oddělení osamostatněno a ubytováno v historické Bujuk-džamii jako samostatné Bulharské Národní Muzeum. Nebylo to oddělení nijak chudobné. Jeho inventář na začátku měl 5.000 čísel. Administrativně bylo přiřčeno k ministerstvu školství pod péčí Dondukova-Korsakova s podnětnou péčí metropolitou sofijského Klimenta.

Prvým ředitelem byl navržen Georgij Kirkov s kuratoriální komisí Konstantina Jirečka, Petko Slavejkova a V.D.Stojanova. Pro vnitřní administrativu bylo v muzeu zřízeno oddělení pravěku, antiky, středověku, numismatiky a výtvarnictví. Každé bylo svěřeno individuálnímu vedení odbornými silami. Když antické památky prokázaly početní inventární převahu, stal se jeho vedoucí Dr. Václav Dobruský ústředním ředitelem celého Národního bulharského muzea a připojeno bylo ještě oddělení národopisu. Tehdy vedle Dobruského, který spravoval velké oddělení antiky a numismatiky, přišli jako spolupracovníci D.E.Takela pro numismatiku, Georgij Balašev pro středověk, Jordan Georgijev pro bulharské osvobození, Boris Djakovič a Dimitar Marinov pro etnografii.

Antické a středověké oddělení organizovaly výzkum výkopný, který do těch časů byl sporadicky v rukou francouzské ško-

ly archeologické v Athénách. Nyní se té práce ujal oddělení antiky pod vedením Václava Dobruského. První výkopy se staly v oblasti Nikjurgie a v Izisk-Vacha. Dobruský počal se soustředěním archeologických památek, zatímž umístěných na rozličných místech škol a centrálních úřadů. Dobruskému šlo o zainteresování širších kruhů o dílo muzejní a archeologické a hleděl získat vlivné příznivce na rozhodných místech. Dovedl proto opatřit morální i mecenášský zájem jak Svatého Synodu tak i sofijské městské rady. Z jeho podnětu byl zakoupen a věnován muzeu materiál, který byl chloubou výstavy zemědělsko-průmyslové v Plovdivu r. 1892 a znamenal podstatné rozmnožení sbírek Národního sofijského muzea v oblasti archeologie a novodobého bulharského umění. Z jeho iniciativy bylo r. 1901 založeno "Archeologičesko Družestvo" a do čela postaven jako předseda univ. prof. D. Šišmanov s Dobruským jako zástupcem. Pokladníkem se stal sekretář sv. Synodu St. Kostov, jednatelem A. Iširkov a členy výboru Miletič, Zlatarski, Agura, Mitov, Veličkov. První přehled dosud vykonané práce v Národním muzeu a na výkopech podal Dobruský v "Sborníku za národní umotvorenie" 1901, str. 704-741.

Brzy na to znamenaly mnoho pro vědu a pro archeologické sbírky muzejní výkopy dobře vedené Dobruským a jeho oddělením ve starém městě Colonia Ulpia (Oescus) a výsledky výkopů oblasti někdejší Prima Justiniana u Kystendžilu. R. 1907 Dobruský vydává objemný svazek "Izvestija na Narodnija Muzej" a v nich publikuje "Materiali po archeologijata na Balgarija". Vedle toho uveřejňuje své poznatky v oficiálním "Sborníku ministerstva národní osvěty v Sofii": "Za krapesita Batil do selo Bojana" (sv. III.), "Archeologičeski izdirvanija v Zapadna Balgarija" (sv. III.), "Istoričeski pogled vrchu numizmatikata za trakijskite care i knjaže" (sv. XIII.-XVII.), "Tri starobulgarski pečata" (sv. XVIII.). Kromě toho přispíval do revue "Balgarski Pregled", "Novi archeologičeski skritija v Sofija" - "Kam numizmatikata na Balgarija" - "Nachodki na kamenni oradija". Dobruský byl častým a pravidelným referentem o bulharských památkách, nálezech a problémech v zahraničních publikacích jako "Jahrbuch des D. arch. Instituts", vídeňské "Archeologisch-epigraphische Mitteilungen", - "Bulletin archéologique", "Revue numismatique d'Abdère", a

přispíval do slavného "Corpus Inscriptionum Latinarum" a do "Inscriptiones Graecae ad res Romanas pertinentes". Pro tuto činnost se stal zahraničním členem berlínského archeologického ústavu, včetně jeho poboček v Římě a Athénách, byl členem Archeologické Společnosti v Zagrebu a ovšem i Královské české společnosti nauk v Praze.

Z jeho podnětu byly po různých místech bulharských zakládány filiálky sofijského "Archeologičeského Družestva", aby tak byla výzkumná práce památkářská, zejména ovšem výkopy, postavena pod odborný dozor specialistů. Bylo tak postaráno o žádoucí vědecký dozor, konzervaci a údržbu památek. Archeologický sběr materiálu byl koncentrován do sofijského Národního muzea. Jen Varna pod cílevědomým vedením houževnatého Karla Škorpila si podržela aspoň pro akční radius svého okolí určitou samostatnost a neodvislost včetně muzejních sbírek i vlastní vědecké publikace. Škorpilův průzkum nejstarších středověkých národních bulharských metropolí v Preslavi a Abobě připadl k dobru sbírek Národního muzea v Sofii a publikační základy jeho Škorpil vydal v oficiální revui sofijského Družestva ("Izvestija na archeologičeskoto Družestvo v Sofija"). Když potom došlo k vědeckému sporu o první sídelní místo carství po příchodu Bulharů (Preslav či Aboba), Dobruský se těchto hádek, často v osobní prestiž spadajících, neúčastnil. Stoupající výkopnická činnost v klasické semi archeologických objevů vedla samozřejmě k problémům kompetenčním, které mohly být na konec řešeny jen cestou zákonů. O jejich přípravu se Dobruský nemalou měrou zasloužil.

Z kruhu takové péče vzešel konečně návrh na pořízení řádné archeologické topografie, tj. jakési mapy, která by přesně určovala a kodifikovala průzkum archeologických objevů sídlišť, "pokladů" nekropolí a silnic. Tou formou měly být usměrněny příští badatelské práce archeologů. Zákon z roku 1908 pamatoval i na konečnou organizaci Národního muzea, které se stalo ústavem státním, podřízeným ministerstvu, jehož vliv byl zajištěn dvěma přisedicemi v kuratoriu. Prvními delegáty byli profesori Ivanov a Kazarov.

Předloha zákona vzala v úvahu i mimořádné památkové postavení hlavního města a zřízena odborná komise městského his-

torického průzkumu. Výsledky historického a archeologického poznání "Materiali za historijata na Sofija" měly být zachyceny v speciální revui "Izvestija na archeologičeskoto Družestvo v Sofija". Odchovanci Dobruského Ivanov a Kazarev byli postaveni v čelo redakce. Ve smyslu nového památkového zákona bylo při Národním Muzeu dosazeno nové kuratorium pod předsednictvím Kazareva. Jeho zástupcem byl jmenován Balaššev, jednatelem Michov, pokladníkem Avramov a přísedícími Zlatarski, Ivanov, Nestěrov, Kostov a Tačev. Krátce před tím se v oddělení antickém Dr. Dobruského objevuje mnichovský stipendista vládní Dr. Bohdan Filov, nasáklý německou učeností a propagátor germanofilských směrů v sofijském kulturním a osvětové politickém životě sofijském. Jeho energická, houževnatá a přibojná povaha ho staví záhy na přední místa v životě Národního Muzea i ve veřejném životě bulharském.

To byla léta, na která Dobruský nerad a s trpkostí vzpomínal. On sám byl po přednosti "uomo pacifico", nebyl debatér a nesnášel agresivní postoj Filova a jeho přátel. Ostatně s Filovem se záhy nesnášel ani Dr. Karel Škorpil, jehož badatelských výsledků se Filov neostyšně zmocnil. Záhy stál Filov v čele sofijských mladých ctižádostivců a svým vlivem zasahoval stejně do Akademie jako do politiky. Dovedl se prosadit dokonce i do kruhů vládních a dynastických. Zjevně se rýsovala jeho silueta muže budoucnosti. Dobruský v těchto společenských a osobnostních vírech stál stranou. Cítil ovšem, jak je opomíjen a tlačěn ke zdi. Když se v létě r. 1909 vracel s rodinou z prázdninové rekreace, seznal, že jeho soukromý byt byl navštíven nějakými dobře informovanými nezvanými hosty a že nemalá část jeho vlastních sbírek numizmatických byla odcizena. Stopy pátrání vedly do míst, jichž nebylo radno se dotknouti. Poznával, že v budoucnu půjde asi o více než o nějaké památkové suvenýry, a rozhodl se opustit místa, kde tolik organizační péče a zakladatelské iniciativy zanechal. V únoru r. 1910 požádal o pensionování a Bulharsko opustil.

Dvaapadesátiletý Dr. Václav Dobruský se vrátil do vlasti, do Prahy, aby zajistil svým dvěma synům řádné vzdělání na vysokých školách, na Karlově universitě a na technice. Jeden ze synů se stal lékařem, později proslulým primářem chi-

rurgem okresní nemocnice v Klatovech, druhý, mladší, po nějakém intermezzu v Písku sloužil jako inženýr a tři léta jako ředitel muzea v Klatovech. Dr. Václav Dobruský se vděčnosti za své vynikající služby v Bulharsku nedočkal. Penze za tehdejších mezinárodních valutárních poměrů byla neveliká, a tak bylo nutné ohlédnouti se po nějakém subsidiu vitae. Rád přijal nabídnutou honorovanou docenturu na filosofické fakultě Karlovy university r. 1912 pro obor antické numizmatiky a epigrafiky.

Dobruský začal své akademické přednášky v zimním semestru r. 1912 ve starém Klementinu v síni č. 4. Po dohodě s ředem ústavu pro klasickou archeologii Vysokým mohl volně používat odborné ústavní knihovny a asistent ústavu - autor této vzpomínky - byl mu přidělen jako poradce v uvedení do nových, nezvyklých fakultních poměrů. Poněvadž jméno Dobruského, nového docenta, z příčin redakčně technických se nedostalo do obvyklého seznamu přednášek, bylo auditorium neznámého profesora poměrně nepočetné. Asi osm informovaných posluchačů sedalo pod katedrou staršího učenice, který klidným, na češtinu zjevně nezvyklým hlasem vykládal zásady starověké numizmatiky a dokládal velmi instruktivní pojmy a představy originálními památkami, které s sebou přinášel. Byly to jistě první antické originály, které do rukou studentů přišly. V dalších kurzech vykládal dějiny nejstarších ražeb maloazijských a chalidských a dospěl až k attickým drachmám a k slavným památkám sicilským. V zimním semestru 1916 již do přednášek nepřišel, byl churav a 26. prosince na Vinohradech zemřel.

Dobruský byl prostředně velké postavy, míval krátce střižený bělošedý knír, "na ježka" střižené bílé vlasy, gesta a chůze byly rozvážné a pomalé a v hovoru byl poněkud suchý a nesdílný. O bulharských poměrech mluvil málo a velmi rezervovaně. Do pražských poměrů valně nevnikal a žil tu jaksi samotářsky. Jeho konečný odchod pozornosti mnoho nevzbudil a slovníkářské encyklopedie, zaznamenávající svědomitě vzpomínky na jeho životní dílo, se nedopátraly ani data jeho narození a původu. Bulharské oficiální revue konec Dobruského nevzaly ani na vědomí. Jeho význam ve vědecké práci spočívá hlavně v jeho díle zakladatelském a organizačním. Úřední publikace sofijské

ského Národního muzea tyto zásluhy uznávají, třebaže jinak mnoho o Dr. Dobruském nehovoří.

Místo po Dobruském v Národním archeologickém muzeu v Sofii na deset let zaujal Dr. Bohdan Filov. Při odchodu Dobruskéhoho jeho postavení v Národním muzeu r. 1910 muzejní inventáře zaznamenávaly v oblasti pravěku 1074 invent. čísel, řeckoorfinská antika 3557 čísel, středověk měl 722 a numizmatika 16.135 exponátů. Výtvarné umění bylo teprve v začátcích a čítalo 171 čísel. Filov provedl novou organizaci svého oddělení a postavil archeologii ústavu na nové, teritoriálně vyznačené části: pravěk, Thrákie, Řecko, Řím, Byzanc a protohistorie bulharská. Když Filov odešel na universitu a na presidium Akademie věd, převzal řízení administrativy Národního muzea Andrej Protič, dotud vedoucí oddělení výtvarnického. Jeho práci v nových poměrech bylo odloučení výtvarného oddělení od muzea a vybudování samostatné Národní bulharské galerie, která dostala i velkou vlastní budovu. Filov po smrti krále Borise II. převzal vedení regentské rady a jako germanofilský spojenec nacistického Německa zmizel po osvobození Bulharska Rudou armádou v politickém propadlišti.

J. Čadík

O hlediscích uplatňovaných při interpretaci Ísokrata

Badatel, který hodlá studovat Ísokratovo dílo, ujistí se celkem záhy o tom, že se pod jeho jménem zachovalo 21 řečí a 9 listů, že otázka autentičnosti těchto spisů není nijak zvlášť složitá a že jejich datování a ostatně i životní data autorova nejsou přesměru sporná. Celkový rozsah řeckého textu, který mám na mysli, přesahuje jen nepatrně 500 stran teubnerského vydání a jeho poznání a pochopení by se tedy mohlo jevit otázkou času, pile a paměti.

Až potud je všechno opravdu jednoduché; tato zdánlivá jednoduchost se však rozplyne v okamžiku, kdy sáhne po důrohotné literatuře. Není totiž jediné studie - od těch nejmenších a nejspeciálnějších až po rozsáhlé monografie - která by Ísokrata nějak nehožnotila. A tady začínají obtíže. Karel Wenig ve své knize o Ísokratovi komentuje tento fakt při výkladu o Ísokratových politických názorech slovy: "Moderní historikové a filologové klasičtí podali o významu politických názorů Ísokratových úsudky naprosto protichůdné. Kdežto jedni odsuzovali politiku Ísokratovu nebo ji stínali přímo posměchem, nazývajíce ji fantastickou, professorskou apod., uznali druzí velký politický význam brožur Ísokratových a divili se velké jeho prozíravosti. Tato kolísavost úsudku byla zajisté způsobena růzností hlediska, z něhož může býti politika Ísokratova posuzována ..." ¹⁾ Vzhledem k tomu, že na problém hodnocení z různých, často diametrálně odlišných hledisek narážíme právě při studiu Ísokrata vždy znovu a znovu, domnívám se, že bude užitečné i zajímavé seznámit se s nejdůležitějšími z nich poněkud podrobněji.

Základní hledisko, které rozděljuje badatele zabývající se Ísokratovým dílem, je hledisko funkce jeho spisů; klade se tu otázka, jakou úlohu Ísokratés sám svým spisům určil, zda je plánoval jako politickou publicistiku nebo jako pouhou rétoriku. To je otázka kardinální, řekla bych prvotní, protože s ní stojí a padají všechny ostatní. (Rozpaky v tomto směru znala už antika; v hypotezi k řeči Archidámos se praví alioi

de fási gymnasián einai ton logon Ísokratús ...). Zhruba do konce minulého století převládal v literatuře názor, že Ísokratés, řečeno slova Niebuhrovými

"hat sich eine Kunst gebildet, aber eine Kunst des Scheins, der Worte und der Art des Redens, und noch mehr der Redensarten, nicht eine der Gedanken".²⁾ Byla to hlavně zásluha Ed. Meyera, že se v Ísokratovi začal spatřovat politický myslitel.³⁾ Obojí hodnocení souviselo s celkovým chápáním řeckých dějin. Změnu hodnocení Ísokrata lze tedy poměrně snadno vysvětlit, obtížnější je však dokázat, která z těchto dvou možností je správná. Je pravda, že Ísokratés na mnoha místech zdůrazňuje svůj záměr působit na utváření politiky a že vyzdvihuje význam výchovy k správné politické činnosti; je pravda, že jeho řeči jsou stylizovány jako politické brožury, vyslovující se k problémům řecké politiky vnitřní i zahraniční; na druhé straně je ovšem pravda také to, že Ísokratés byl tak velkým umělcem slova – byl přece žákem Gorgiovým! –, že pro něho bylo hračkou toto "mimikri" svým spisům záměrně dodat. V hloubi duše se obávám, že v tomto dilematu nelze – přesně vzato – ani jednu z možností úplně vyloučit. A že není strašidlo pouhé rétoričnosti zcela zažehnáno, dokazuje práce Buchnerova z roku 1958⁴⁾, který navazuje na dávno zapomenutou studii Koepovu⁵⁾ a z rozboru Panegyriku vyvozuje, že Ísokratovy spisy nemají se skutečnou politickou publicistikou nic společného. Precizně vyjádřil obdobný názor na Ísokratovo dílo i George Kennedy v roce 1963: "It is not communication, but decoration, not persuasion, but obfuscation"⁶⁾. Obzvláště ošemetná je tato otázka v případě Ísokratových listů, neboť je zhruba stejně pravděpodobné to, že vlivný muž Ísokratova formátu mohl sepsat desítky listů soukromých i otevřených, i to, že tyto listy jsou řečnická cvičení, s oblibou pěstovaná v rétorických školách po celý starověk.

S uvedeným dilematem publicistika-rétorika úzce souvisí otázka původnosti Ísokratových myšlenek. Je zcela přirozené a velmi záslužné, že badatelé vynaložili a vynakládají ohromné úsilí, aby zjistili míru Ísokratovy originality a původ těch myšlenek, které sám nevytvořil. Badatelé minulého století, kteří měli pro rekonstrukci pramenů jistou slabost, vykonali na

tomto poli nesmírný kus práce.⁷⁾ Zvláště problém předpokládané myšlenkové závislosti Ísokrata na Platónovi přitahoval k sobě mnoho pozornosti – a snad že tu působila zvláštní filosofická záliba ve vytváření hypotéz, na téma Platón versus Ísokratés (pro jehož zkoumání tvoří reálnou základnu několik vět v Platónově *Faidru* 278 e – 279 b) vytvořilo bádání postupně něco na způsob "vědeckého románu," jehož poslední verze vyšla roku 1959⁸⁾. Hodnocení z hlediska originality bývájí obzvláště přísná: pro lidi moderní doby je asi velmi obtížné vžít se do antického pojetí a nepřikládat originalitě myšlenek význam.

Ale vraťme se k výše uvedenému základnímu hledisku a mějme za prokázané, že Ísokratovy spisy jsou v intencích jeho záměrů politické brožury. Tak totiž dospíváme k dalšímu hledisku při posuzování Ísokratova díla, které bych nazvala hlediskem reality. Otázka totiž v tomto případě zní, nakolik Ísokratés současnou situaci přesně viděl, jak hluboce ji chápal a zejména jak účinné byly nebo mohly být jeho návrhy a rady, směřující k nápravě. Tato oblast se přirozeně stala takřka výhradní doménou historiků, kteří vyzbrojeni tu více, tu méně detailními znalostmi dějin 4. století př.n.l. se přou zvláště o Ísokratův vliv na Filipa a Alexandra. Jedni přitom docházejí k závěru, že Ísokratés byl fantasta, snilek nebo idealista,⁹⁾ druzí naopak, že byl střizlivý politik a vynikající diplomat¹⁰⁾; je opravdu těžké říci, z čeho zásadní rozdíl mezi nimi pramení.

Další komplikace, na které v Ísokratovské literatuře neustále narážíme, vyvolává hledisko morálně-politické. Ísokratés byl zastáncem tzv. rétorického oportunismu, hlásal a praktikoval zásadu *eukairie*, to znamená hovořit vždy vzhledem k určité situaci a publiku. Proto pronáší v různých spisech odlišné hodnotící soudy, např. o monarchii, o úloze Athén, o námořní říši apod. Navíc jeho nesystematické výroky kladou tuhý odpor veškerým pokusům o zevšeobecnění. Tam, kde je obtížné zformulovat autorova základní teoretická východiska, je však jen krůček k obvinění z politického či morálního oportunismu a bezzásadovosti. Sinclair s typickým anglickým liberalismem smetl tento problém se stolu konstatováním, že u Íso-

krata "we do not find political principles because he himself did not set out in search of them, but only of the right way to deal with a situation; and that for him meant primarily the right thing to say about it. He had no powers of abstraction, of seeing how the immediate situation stands in relation to others, ancient or modern, real or imaginary. But he did not believe this to be a defect".¹¹⁾ Je také přinejmenším s podivem vyžadovat neměnná stanoviska od politického publicisty, působícího po více než půl století, v době přímo přeplněné převratnými politickými událostmi, a svědčí to o malém smyslu řady moderních badatelů pro taktiku politického boje. (Možná však, že příčina je daleko prostší: v posledních letech se věnují studiu Ísokrata převážně disertanti, kteří mohou stěží být na úrovni tak zapeklitého autora, jakým Ísokratés je.) Zvlášť ostře bylo Ísokratovi opětovně vytýkáno, že přestal spoléhat na Athény a vložil své naděje do Filipa Makedonského.¹²⁾

Poslední vlivné a často uplatňované je hledisko vnitropolitické orientace. Bývá spojováno s hlediskem morálním, jak to lze nejlépe sledovat na kontrastu Ísokratés / Démosthenés. Je-li Ísokratés odsuzován za svůj promakedonský postoj, je mu zároveň vytýkáno, že byl nejen odpůrcem Démosthenovy protimakedonské politiky, nýbrž i jeho politiky demokratické. Přitom je zajímavé, že s výjimkou zcela otevřeně protidemokratického Pöhlmana¹³⁾ mají badatelé, ať už charakterizují Ísokratův politický postoj jakkoliv, za nutné ho ospravedlňovat. Je opravdu velká škoda, že vzájemnému vztahu Ísokrata a Démostheny nebyla věnována důkladná monografická studie.

Probrala jsem několik podle mého názoru nejošemetnějších hledisek, která ovlivňují vytváření základních kontur Ísokratova obrazu v moderním bádání, a je na čase pokusit se alespoň stručně vysvětlit, co k tomu napomáhá. Jak už bylo mnohokrát konstatováno,¹⁴⁾ uplatňuje se tu především vliv soudobého historického vývoje; zajímavou ilustrací tohoto jevu může být nejnovější práce sovětské badatelky Isaevové, u které se Ísokratés v řeči Filippos stal hlasatelem mírového soužití dvou různých politických systémů, řeckého polisního a makedonského královského¹⁵⁾. Na druhé straně tu hraje

velkou roli zvláštní kvalita Ísokratova slohu. Je to navýsost opatrný, "diplomatický" způsob vyjadřování, který velmi výstižně charakterizoval Dobesch.¹⁶⁾ Ed. Meyer o něm kdysi poznamenal: "im Isokrates 'Panegyrikos muss man, wie in allen seinen Broschüren, sehr viel zwischen den Zeilen lesen".¹⁷⁾ Tuto vlastnost Ísokratova stylu zdůrazňoval zvláště Wendland¹⁸⁾ a v nejnovější době se na ni znovu odvolává Baynes¹⁹⁾. Tato Ísokratova zvláštnost bere ovšem interpretovi pevnou půdu pod nohama, vytváří ideální předpoklady pro různé - i protichůdné - výklady téhož textu a zároveň vyvolává nebezpečí, že interpret vloží do textu smysl, který mu Ísokratés neurčil.

Kromě toho tu působí řada dalších objektivních i subjektivních faktorů, ale pojednávat o všech není mým úmyslem. Chtěla jsem pouze ukázat na to, že ísokratovští badatelé se vědomě či nevědomě pohybují v okruhu určitého množství hledisek. Myslím, že i proto zde obecně platí do značné míry, co napsal o nejnovějších příspěvcích na téma Platónových dopisů James Philip: "neither has made any novel contribution to the already voluminous literature for and against authenticity. It is difficult to see how the question can now be settled by the use of the same technique of criticism as have been in vogue through more than a century of discussion."²⁰⁾

Jediný, kdo nevystoupil do tohoto systému možno říci tradičních hledisek, byl finský historik filosofie Eino Mikkola. Vyšel z poznatku, že pro pochopení Ísokratova díla je v prvé řadě zapotřebí dokonale poznat způsob jeho myšlení a vyvodit z tohoto poznání důsledky pro celé ísokratovské bádání. A protože monografie o tomto problému dosud neexistovala, pokusil se tento nedostatek napravit. Jeho zajímavá a podnětná studie nesehrála však bohužel v následujícím bádání prozatím tu roli, kterou měla a mohla.²¹⁾ Tím více práce čeká na interprety s Ísokratova díla.

A. Frolíková

- 1) Karel Wenig, Dějiny řečnictví řeckého II, Isokrates, Praha 1923, str. 115.
- 2) B.G.Niebuhr, Vorträge über alte Geschichte II. Berlin 1848, str. 404.
- 3) Ed. Meyer, Geschichte des Altertums V.Stuttgart 1902, str. 337 aj.
- 4) Edmund Buchner, Der Panegyrikos des Isokrates, Historia-Einzelschriften II, 1958.
- 5) F.Koepp, Isokrates als Politiker, Preuss. Jahrb. 70, 1892, str. 472 nn.
- 6) George Kennedy, The Art of Persuasion in Greece, Princeton 1963, str. 203.
- 7) Srv. zvláště H.Gomperz, Isokrates und die Sokratik, Wiener Studien 27, 1905, str. 163-207 a 28, 1906, str. 1-42 a W.Nestle, Spuren der Sophistik bei Isokrates, Philologus 70, 1911, str. 1 nn.
- 8) Klaus Ries, Isokrates und Platon im Ringen um die Philosophie, Diss. München 1959.
- 9) Např. Ivo Bruns, Das literarische Porträt der Griechen, Berlin 1896, str. 525 o něm říká, že "scheinbar politische Ideen, die in Wirklichkeit völlig unpraktische Phantasien waren, zu sprachlichen Schaustücken verarbeitet."
- 10) Např. Hermann Bengtson, Griechische Geschichte ... 1960², str. 292; Daniel Gillis, Isocrates Panegyricus: The Rhetorical Texture, Wiener Studien 84, N.F. 5, 1971, str. 52-73; Gerhard Dobesch, Der panhellenische Gedanke im 4.Jh.v.Chr. und der "Philippos" des Isokrates. Untersuchungen zum korinthischen Bund I., Baden 1968.
- 11) T.A.Sinclair, A History of Greek Political Thought, London 1951, str. 135.
- 12) Srv. zvl. práci Niebuhrovu, citovanou v pozn.2; ve zvláště garizovaném pojetí 50. let se Isokratés stal znovu zrádcem

vlasti, kolaborantem a ideologem nepřátelské mocnosti: V.S.Sergejev, Dějiny starověkého Řecka, Praha 1952, str. 352-3.

- 13) Robert Pöhlmann, Isokrates und das Problem der Demokratie. Sbb.Bay.Akad.Wiss., 1913, str. 3-171.
- 14) Srv. zvláště předmluvu k práci Klause Bringmanna, Studien zu den politischen Ideen des Isokrates, Hypomnemata 14, 1965, str. 13-18.
- 15) V.I.Isaeva, Politická program Isokrata v řeči "Filipp", VDI 1974, 2, str. 162-176.
- 16) V uvedeném díle, str. 89-94.
- 17) V uvedeném díle, str. 362, pozn.1.
- 18) Paul Wendland, Beiträge zur athenischen Politik und Publistik des vierten Jahrhunderts. Nachrichten könig. Gesel. Wiss.Göttingen 1910, str. 123-182 a 289-323.
- 19) N.H.Baynes, Byzantine Studies and other Essays VIII, Isocrates, London 1955, str. 148.
- 20) Phoenix 27, 1973, str. 414.
- 21) Eino Mikkola, Isokrates. Seine Anschauungen im Lichte seiner Schriften, Helsinki 1954.

K dějinám našeho území v době římského císařství máme k dispozici velmi málo písemných pramenů a není naděje, že by se jejich počet nějak podstatně zvětšil. Pracuje se stále s těmiž prameny, pouze se osvětlují z různých hledisek, uvádějí do jiných spojitostí a jinak vykládají. Tím vítanější je proto nové datování vojenského tažení, týkajícího se částečně i našeho území a zvaného tradičně *expeditio Suebica et Sarmatica* podle nápisu *L.Caesennia Sospita* z pisidské *Antiochie*.¹⁾

Expeditio Suebica et Sarmatica, již se *Caesennius Sospes* zúčastnil jako legát XIII. legie a byl za statečnost při tom prokázanou odměněn celou řadou vojenských vyznamenání, byla dlouho spojována s *Domitianovým* tažením z let 92-93, i když později s určitými pochybnostmi, vyvolanými především tím, že v uvedeném nápisu je *Sospes* označen také jako *prae(fectus) frum(enti) dand(i) ex s(enatus) c(onsulto)*, protože tento úřad existoval naposledy v době *Claudiově* a obnoven byl až za *Nervy* r. 97.²⁾ Další potíže působila *Sospitova* funkce *propraetorského* legáta *Galatie* a k ní připojených území, poněvadž od r. 72 až do některého z posledních let vlády *Trajanovy* byla *Galatie* (včetně připojených území) spojena s *Kappadokií* a celý komplex spravoval konsulár, nikoli jen bývalý *praetor*. Tyto potíže vyřešil *H.-G.Pflaum*,³⁾ který přihlédl ke všem novým poznatkům, důkladně probral celou úřední kariéru *L.Caesennia Sospita*, definitivně vyloučil pro toto suebské a sarmatské tažení dobu *Domitianovu* a navrhl pro ně nové datování do let 117/118, kdy při *Hadriánovu* nástupu na trůn docházelo právě na středním Dunaji ke zmátkům a nepokojům vyvolaným *zadunajskými* barbary.

Datum expedice upřesnil na rok 118 *J.Dobiáš*, který s tímto tažením spojil další doklady numismatické, nápisné i literární,⁴⁾ a podle něho toto datum přejímali další badatelé.⁵⁾

Avšak nový vojenský diplom, nalezený už koncem padesátých let v *Bulharsku*, bohužel však dosud stále nepublikovaný,⁶⁾

v němž je doložen konsulát *Sospitův* už pro rok 114,⁷⁾ zvrátil opět datování výpravy rokem 118. Jak ukázali především na základě tohoto diplomu současně a v návaznosti na sebe *H.-G.Pflaum*⁸⁾ a *W.Eck*⁹⁾, jenž mohl užít korektur *Pflaumova* článku, je nyní třeba datovat *Sospitovu* správu znovu osamostatněné provincie *Galatie* před rok 114, zhruba 111-113¹⁰⁾ (*Sospes* byl asi prvním správcem rozděleného komplexu) a *suebsko-sarmatskou* výpravu samozřejmě do doby ještě dřívější, zhruba 106-108, kdy byl prvním *propraetorským* správcem *Dolní Pannonie* po rozdělení celé provincie na dvě části *Hadrianus* a v této funkci musil zakročit proti *Sarmatům*.¹¹⁾

Jelikož *suebsko-sarmatská* expedice se musí datovat podle kariéry *Sospitovy*, nemůže být pochyb o novém datování, jež zcela vyvrací dřívější. Nejde však jen o datování. Tato expedice s sebou přináší celou řadu otázek dalších, především, které jiné doklady je s ní třeba spojitovat a které nikoli, a kam pak zařadit ony, jež jsme od ní odloučili. Je to nutné proto, že s expedicí se spojovaly různé doklady podle toho, do které doby se kladla. Z tohoto hlediska si zaslouží naši pozornosti zvláště uvedené *Dobiášovy* studie, jež se staly u nás (plným právem) směrodatnými a ke kterým se naopak nepřihlíželo při novém datování podle diplomu z r. 114.

Nejprve je třeba se vrátit několika poznámkami k *Sospitovu* nápisu. V posledním řádku, v němž je obsažen dedikant nápisu, musíme psát *thiasus Lib(eri)* a nikoli *Thiasus lib(ertus)*, jak mají všichni vydavatelé včetně *Pflauma* a *Ecka*; jediný *Dobiáš* si všiml, že *Dessau* své čtení dodatečně opravil,¹²⁾ a dále ještě odůvodnil, proč dedikantem je kultovní sdružení a ne propuštěnec.¹³⁾

Kariéra v tomto částečně *akefalním*¹⁴⁾ nápisu je sestupná, pouze kněžská hodnost *fetiala* stojí, jako obvykle, mimo pořadí na prvním místě. Nápis dalo zhotovit kultovní sdružení v *Antiochii* v době, kdy byl *Sospes* legátem *Galatie*, a proto není zmíněn ještě konsulát. Vojenská vyznamenání dostal *Sospes* jako velitel XIII. legie před správou *Galatie*, ale kupodivu není uveden císař, který tato vyznamenání udělil. Proto se zprvu soudilo, že jde o *Domitiana*, jehož jméno bývalo v nápisích, postavených po r. 96, mlčky vynecháváno, ačkoli vyzname-

nání jím propůjčená byla pečlivě vypisována. Zdá se, že císař nemusil být vždy výslovně jmenován a rozuměl se ze souvislosti, jak pro to příklady vypočítávají Pflaum i Eck.¹⁵⁾

Podobně také není uveden císař, jenž udělil vyznamenání, u Slatia Sep.... v nápisu CIL X 135 = Dessau, ILS 2719 z Potentie. Tento Satrius Sep.... býval vždy spojován s nápisem Caesennia Sospita, ať už expeditio Suebica et Sarmatica byla kladena do r. 92, 118 nebo 106-108, protože název tažení, při němž byl vyznamenán, je velmi podobný: bello Suebico it[em] Sarmatico. Proto Pflaum i Eck opět bez váhání kladou hrđinské činy Satriovy do spojitosti s nově datovanou expeditií suebsko-sarmatskou a soudí, že II. legie, k níž Satrius patřil, se také podílela na tomto tažení, vedle XIII. legie, vedené Caesenniem Sospitem. Je to velmi dobře možné, protože legio II adiutrix byla asi už od r. 106 trvale v Aquinku,¹⁶⁾ ale domnívám se, že v případě Satria Sep.... může jít právě tak o bellum Germanicum Domitiana, které je v nápisech výslovně označováno vždy jen jako bellum, i když ve spojení s nej-různějšími adjektivy, což je zcela běžné a nemůže nás zarážet ani u jiných válek:¹⁷⁾ CIL XI 5992 ob bellum Germa(nicum) et Sarmatic(um); CIL III 7397 bello Germanico; CIL VIII 1026 = Dessau, ILS 2127 ob bellum Germanicum; Dessau, ILS 9200 bello Marcomannorum Quadorum Sarmatarum; IRT 545 obl bellum Marcomannicum. I když se obecně používá výrazů bellum a expeditio promiscue,¹⁸⁾ přece jen v tomto případě je nápadné výhradní použití výrazu bellum pro tažení Domitianovo.

Expeditio Suebica et Sarmatica byla kromě toho, jak se zdá, menšího rozsahu než Domitianova válka, předem připravovaná koncentrací legií v prostoru Sirmia v tehdejší Horní Moesii. Sotva se na nepřipravené výpravě, kterou nevedl císař, nýbrž Hadrianus jako správce Dolní Pannonie, a jež nezanechala v Pannonii archeologické stopy nějakých destrukcí,¹⁹⁾ podílelo oněch pět legií, jejichž tribuni si zvolili Satria Sep... svým optionem; šlo nejspíše o legie, jež byly posádkou v Horní Moesii.²⁰⁾ To vše by tedy spíše svědčilo pro to, že Satrius Sep.... dosáhl vyznamenání za války Domitianovy. Není bez zajímavosti, že Múcsy,²¹⁾ i když přijímá Dobiášovo datování suebsko-sarmatské výpravy do r. 118, pone-

chává Satriův nápis přesto mezi doklady germánské války Domitianovy, aniž to ovšem nějak odůvodňuje.

Hadrianus byl prvním správcem Dolní Pannonie, vyčleněné z dříve jednotné provincie, nejspíše v letech 106-108.²²⁾ S tím je ve shodě zpráva jeho biografa o potlačení Sarmatů v době jeho pobytu v Pannonii i Dionova zmínka (LXVIII 10,3), že Dekebalos odňal před druhou dáckou válkou část území svým spojencům, sarmatským Jazygům, kteří ji pak žádali zpět na Trajánovi, ale nedostali. To mohl být podnět k jejich vystoupení i potlačení (asi r. 107).²³⁾ Sarmaté byli po dáckých válkách stisněni mezi dvěma římskými provinciemi, a proto je také pochopitelné, že proti nim zasáhl Caesennius Sospes, když byl legátem XIII. legie v Dákii.²⁴⁾ Snad se tažení vůbec odehrávalo v barbariku, když v Pannonii po něm nezůstaly stopy; novum je, že šlo nejen o Sarmaty, ale také o Sueby, tj. v tomto případě Kvády na našem území. Jaký k tomu byl podnět, nevíme.

Jestliže tedy expeditio Suebica et Sarmatica patří nesporně do doby Trajánovy, nelze s ní nyní spojovat doklady, jež se hlásí do doby Hadriánovy. To bylo možné jen při datování výpravy do r. 118. Jde především o vzácný Hadriánův sestertius s vyobrazením barbarských zbraní a hudebních nástrojů (karnyx zakončený dračí hlavou) na reversu, v jehož výseči (exergue) je pouze přibližné datování COS.III.²⁵⁾ Tímto sestertiem, zachovaným jen ve dvou exemplářích, se Dobiáš zabýval již dříve,²⁶⁾ především v souvislosti s oněmi vojenskými hudebními dechovými nástroji, přisuzovanými speciálně Gallům; ukázal, že právě tak dobře lze doložit jejich použití u Germánů.²⁷⁾

Datování podle třetího konsulátu Hadrianova je pouze přibližné, protože třetí konsulát nastoupil císař 1. ledna 119 a konsulem po čtvrté se už do své smrti r. 138 nestal. Toto velké časové rozpětí je omezeno jen tím, že chybí titul p(ater) p(atriciae), takže lze uvažovat o letech 119-128. Strack první uveřejnil fotografii reversu této ojedinělé mince; je dosti špatně zachována, nicméně je z ní vidět, že mezi zbraněmi jsou štíty šestihranné, typické pro Germány, jak ukázal Dobiáš, i štíty kulaté, jejichž použití lze pro ně rovněž před-

pokládat, jakož i pět nástrojů s dračí hlavou (karnyx). Strack sám si s mincí nevěděl rady, a tak v samém textu knihy o ní výslovně nemluví, pouze v katalogu odkazuje na stranu 81, kde se mluví o skythské (či moesijské) výpravě Hadrianově z let 123/124, kdy císař při své velké cestě po impériu zakročil asi z Dolní Moesie proti severním kmenům v souvislosti s boji bosporského krále Kotya proti Skythům.²⁸⁾ Sestertius dokonce budil podezření, že s ním není vše v pořádku, a tak Mattingly, když se s ním znovu zabýval v katalogu mincí Britského musea, nezařadil jej mezi ostatní mince, ale pouze v malé poznámce s odvoláním na Cohena poznamenal "doubtful".²⁹⁾ I když tato skepse je snad přehnaná, stejně zůstává obtížná otázka, s jakou událostí tuto minci spojit. Když ji Dobiáš spojoval s výpravou suebsko-sarmatskou z roku 118, datoval ji do začátku roku 119, ale působilo mu potíže, že její emise se značně opozdila za událostí, k níž se vztahovala. Hadrianus se totiž vrátil z dunajského prostoru, ohroženého nájezdy barbarů v letech 117-118, do Říma už 9. července 118,³⁰⁾ a i když bychom předpokládali, že mince má nějakou souvislost s těmito nepokoji (nebyla to ovšem expeditio Suebica et Sarmatica), nelze se domnívat, že by byla datována až třetím konsulátem císařovým, který nadto není omezen jen na rok 119. Rovněž Strackův výklad je velmi nejistý. Proto asi nezbuďte než se vrátit k původní interpretaci Dobiášově, kterou pak opustil.³¹⁾ Vyobrazení na reversu mince se podle něho těžko může vztahovat na Gally, kteří byli v II. stol. zcela pacifikováni, a není ani zachována žádná zpráva o nějaké vzpouře, která by byla musila být potlačena. Proto uvažoval o Germánech, na něž ukazuje charakteristický šestihranný tvar nápadně velkých štítů, jaký se vyskytuje na mincích od dob Claudiových přes Domitiana, Trajána a Hadriana až po Marka Aurelia a Commoda; také karnyx byl u nich běžný. Ale ani o nějaké válce s Germány za Hadriana nemáme zachovanou žádnou zprávu, a tak Dobiáš uvažoval o dosazení krále Germánů, o němž se stručně zmiňuje Hadrianův biograf,³²⁾ snad po úspěšném zakončení války s nimi, při čemž zůstává nejasné, zda šlo o Germány za Rýnem nebo za Dunajem.

S výpravou proti Suebům a Sarmatům, datovanou do roku 118, spojil Dobiáš také známou epizodu hrdinského činu nejmenovaného batavského vojáka, který v plné zbroji přeplavoval Du-

naj následován ostatními vojáky batavského jezdeckého oddílu, takže barbari na druhém břehu, překvapení, začali bojovat sami proti sobě a povolali si přítomného císaře Hadriana za rozhodčího svých sporů. Tato epizoda se odedávna kombinuje ze zprávy Kassia Dióna (LXIX 9,6) a z náhrobního carmen epigraphicum CIL III 3676 = Dessau, ILS 2558 = Bücheler, CLE 427, z něhož musíme pro pochopení dalšího výkladu ocitovat první čtyři verše (podle Büchelera):

Ille ego Pannoniis quondam notissimus oris,
inter mille viros primus fortisque Batavos
Adriano potui qui iudice vasta profundis
aequora Danuvii cunctis transnare sub armis

Text tohoto náhrobního epigramu se nám zachoval jen rukopisně, a tak ani nevíme, odkud přesně pochází, ani jak se jmenoval voják, který je na něm zvěčněn, ani ke které vojenské jednotce patřil, což jinak stává v preskriptu a umožnilo by nám přesnější lokalizaci události. Jen co se týče datování, je jisté, že musíme opustit Dobiášem navržený rok 118 a vrátit se opět k dřívějšímu tradičnímu datování do léta roku 124,³³⁾ kdy Hadrianus na své inspekční cestě po celé říši zavítal také do Pannonie. Z podání Diónova i z epitafu batavského příslušníka nějakého pomocného sboru vyplývá, že událost se stala za plného míru a nikoli při nějakém válečném tažení, jak se nejprve snažil odůvodnit své datování Dobiáš, který však později zmírnil svou formulaci a napsal:³⁴⁾ "A tak stačila v létě r. 118 spíše demonstrace nežli útok tisíců batavských jezdců ležících posádkou v kastellu u nynějšího Rüzitő, 5 km na východ od Brigetionu, kteří se v plné zbroji vrhli do Dunaje, aby Kvádům zahnali chuť na znepokojování provinciální půdy." Skutečně musilo jít jen o demonstraci síly, vyvolanou v přítomnosti císařově odvahou prvního vojáka, jehož následovali ostatní. Dión sám zdůrazňuje při této příležitosti dokonalý výcvik vojska, které se zvláště vyznamenávalo, když byl císař při tom. A Hadrianus byl v Pannonii kromě pohnutých dob po nástupu své vlády, kdy provincie byla skutečně vojensky ohrožena, pouze v létě roku 124, za plného míru.

Méně snadná je otázka, o jakou batavskou jednotku šlo. V úvahu přichází cohors III Batavorum miliaria equitata, kte-

rá je bezpečně doložena v táboře Vetus Salina (Adony) jižně od Budapešti od začátku vlády Antonina Pia a podle kombinace různých pramenů, především vojenských diplomů, se tam dostala, jak se důvodně soudí, v letech 117-120, ³⁵⁾ anebo ala I Batavorum miliaria, doložená v první polovině II. stol., před svým odchodem do Dákie, východně od Brigetionu (sídila nejspíše ve Füzitű v teritoriu kastellu Azaum). ³⁶⁾ Uvažujeme-li o batavské kohortě, šlo o Jazygy ve Velké uherské nížině (Alföldu) východně od Dunaje, jestliže však řeku přeplavalo tisíc mužů z batavské alu, byli to Kvádové, sídlící severně od Dunaje, kteří se se svými spory obrátili na Hadriana. Nejprve se bez rozpaků spojovala tato ukázka odvahy batavských vojáků s III. kohortou, ³⁷⁾ a to je podnes názor nejběžnější. ³⁸⁾ S první batavskou alou spojil epitaf batavského vojáka jako první M. Bang, ³⁹⁾ odvolávaje se na to, že výraz ἰπικόν u Dióna nemůže znamenat nic jiného než jízdní alu, což podporuje opis ἰπικόντων ἄλῃ , kterého použil pozdější epitomátor Zónarás; kromě toho se domnívá, že Cichorius vztahoval událost na III. kohortu, protože ještě netušil, že také batavská ala byla před svým odchodem do Dákie posádkou v Pannonii. Tyto důvody, k nimž nepřidaly nic nového ani pozdější práce, ⁴⁰⁾ vyvrátil T. Nagy. ⁴¹⁾ Nově se otázkou zabýval až Dobiáš; ⁴²⁾ ten uznává, že také v kohortách byli jezdci, jestliže šlo o cohors equitata, jako u III. batavské kohorty, ale v tomto případě že se výslovně mluví o 1000 mužích, takže v úvahu přichází jen ala o 1000 jezdcích, protože v cohors equitata jízda tvořila zhruba jen čtvrtinu. Proti tomu ovšem lze uvést, že o 1000 mužích se mluví výslovně jen v básni (není však řečeno, že by to byli jezdci) a může se tím mínit jen obecně jednotka o 1000 vojácích, kdežto u Dióna se mluví zase jen obecně o batavské jízdě ($\text{τὸ ἰπικόν τῶν καλονομένων Βαταύων}$), takže z kombinace obou pramenů nevyplývá nezbytně, že by se na druhý břeh Dunaje dostalo 1000 jezdců a ne jen mužů, resp. jednotka čítající 1000 mužů (miliaria). Není tedy důvodu předpokládat, že onou vojenskou jednotkou by musila být ala, když nadto chybí další důvod, pro který Dobiáš tolik zdůrazňoval alu, totiž souvislost se suebským tažením směřujícím na sever od Dunaje.

Stejně tak nás nyní nic nenutí k tomu, abychom přijali další Dobiášův závěr vyplývající z identifikace pomocného batavského sboru s alou, jež byla posádkou u Brigetionu, že totiž to byli právě Kvádové, kteří se po této demonstraci síly a ukázce vzorného výcviku obrátili se svými spory na Hadriana, jenž jim při této příležitosti ustanovil krále, jak se o tom ve zcela jiných souvislostech stručně zmiňuje Hadrianův biograf. Naopak spíše můžeme soudit, že odvahy batavských vojáků se zalekli Jazygové. Kterému germánskému kmeni dosadil Hadrianus krále, zůstává nadále nejisté; v kontextu Hadrianovy biografie však nic nenaznačuje, že by šlo o Germány zadunajské.

Naznačili jsme některé důsledky, jež má nové datování suebsko-sarmatského tažení pro dějiny našeho území. Viděli jsme, že je třeba vyloučit některé doklady s ním spojované, anebo alespoň jich používat s největší opatrností a nedělat z nich další závěry.

L. Vidman

Poznámky

- 1) CIL III 6818 = Dessau, ILS 1017.
- 2) D. van Berchem, Les distributions de blé et d'argent à la plèbe romaine sous l'Empire, Genève 1939, 68-84, 96-98.
- 3) Historia 2, 1953/4, 431-446.
- 4) Omagiu lui Constantin Daicoviciu cu prilejul împlinirii a 60 de ani, București 1960, 147-153; Numismatický sborník 6, 1960, 5-12; Dějiny československého území před vystoupením Slovanů, Praha 1964, 176-177 s poznámkami 50-53 na str. 189-190.
- 5) Především A. Mócsy, RE Suppl. IX, 553-554; J. Fitz, AntHung 11, 1963, 252 pozn. 59.
- 6) R. Syme, Hermes 85, 1957, 493 pozn. 2; L. Petersen, PIR² I 882.
- 7) C. Clodio Nummo L. Caesennio Sospite consulibus, 19. VII. 114.
- 8) Bonner Historia-Augusta-Colloquium 1968/1969, Bonn 1970, 183-186.

- 9) Senatoren von Vespasian bis Hadrian, München 1970, 10-12.
- 10) Srov. Eck, cit.dílo, 174,176.
- 11) SHA Hadr.3,9 Legatus postea praetorius in Pannoniam inferiorem missus Sarmatas compressit.
- 12) ILS II 2, str. CLXXIII; viz už v indexu ILS III 1, str. 584.
- 13) Omagiu Daicoviciu, 147 pozn.2; srov.L.Vidman, LF 87,1964, 60 pozn.3.
- 14) Proto snad není heslo L.Caesennius Sospes vůbec v druhém vydání Prosopographie; v RE je v jednom z posledních doplňků kvůli nově zjištěnému konsulátu (R.Hanslik, RE Suppl. XII, 134 č. 13 a).
- 15) Pro Trajána uvádí Pflaum, str. 186, nápisy CIL VI 3584 (bello Dacico), CIL XI 5696 (bello Dacico), CIL VI 32933 (in expeditione Parthica), kde je všude naprosto zřejmé, o kterého císaře jde.
- 16) A.Mócsy, RE Suppl. IX, 616.
- 17) Srov. Dobiáš, Omagiu Daicoviciu, 149.
- 18) Thes.l.L.s.v.exeditio.
- 19) L.Barkóczi, Intercisa II, Budapest 1957, 504; J.Fitz, AArchHung 11, 1963, 247.
- 20) Ritterling, RE XII 2, 1389 a 1444, uvažoval o spojených legích obou Moesií; G.Alföldy, AArchHung 11,1959,122, pouze o legích, jež byly tehdy v Moesii Horní, a to VII Claudia, IV Flavia, II adiutrix, V Alaudae (resp. IV Scythica), I adiutrix; o Satriovi Sep... v souvislosti s přesunem legie II adiutrix do Aquinka tamže 128.
- 21) RE Suppl. IX, 552.
- 22) Fitz na cit.místě (pozn.19).
- 23) Toto datum a další literaturu uvádí Mócsy, RE Suppl.IX, 553.
- 24) K jeho legaci Eck, cit. dílo, 12.
- 25) H.Cohen, Description historique des monnaies frappées sous l'Empire romain II², Paris 1882, Adrien č.469 = Mattingly-Sydenham, Roman Imperial Coinage II, London 1926, Hadrian č. 643 = P.L.Strack, Untersuchungen zur römischen Reichsprägung des zweiten Jahrhunderts II, Stuttgart 1933, č. 443 (revers vyobrazen tab. XVI 443).

- 26) The Transactions of the International Numismatic Congress (London, June 30 - July 6,1936), London 1938, 177-178.
- 27) Tamže 174-177.
- 28) To je datování obecně přijímané podle W.Webera, Untersuchungen zur Geschichte des Kaisers Hadrianus, Leipzig 1907, 151-153.
- 29) British Museum Coins, Empire III (1936, reprint 1966), pozn. * k č. Hadrian 1309 na str. 433; tato poznámka unikla Dobiášovi.
- 30) Weber, cit. dílo, 81-82.
- 31) Transactions, 178.
- 32) SHA Hadr. 12,8 Germanis regem constituit.
- 33) Weber, cit. dílo, 153-155.
- 34) Dějiny čs. území, 177.
- 35) L.Barkóczi - É. Bónis, AArchHung 4,1954,153,160,183; srov. A. Radnóti - L. Barkóczi, tamže 1,1951,210,222,225; T.Nagy, tamže 7,1956,31; A.Mócsy, RE Suppl. IX, 621.
- 36) J.Szilágyi, AArchHung 2,1952,200; Mócsy, RE Suppl.IX,618.
- 37) Tak Cichorius, RE IV 1,252-253, srov.I 1,1234,i Weber, cit.dílo,153-154.
- 38) I Mócsy, RE Suppl. IX, 554, který už uvádí také interpretaci Dobiášovu, namítá, že stejně tak mohlo jít o cohors III Batavorum (srov.i literaturu uvedenou v pozn. 35).
- 39) Die Germanen im römischen Dienst bis zum Regierungsantritt Constantins I, Berlin 1906, 38-39.
- 40) Tak W.Wagner, Die Dislokation der römischen Auxiliarformationen in den Provinzen Noricum, Pannonien, Moesien und Dakien von Augustus bis Gallienus, Berlin 1938, 16, odvolává se na Banga.
- 41) AArchHung 7,1956,31.
- 42) Omagiu Daicoviciu, 151; Dějiny čs. území, 190 pozn. 53.

Ad expeditionem Suebicam et Sarmaticam alio in anno positam

Exeditio Suebica et Sarmatica, quae prius aetati Domitiani aut annis 117-118 attribuebatur, nuper e cursu honorum L.Caesennii Sospitis in annis 106-108 posita est (cf.not.8 et 9). Quaeritur, quo nunc pertineant testimonia alia cum hac expeditione et ab aliis et a Iosepho Dobiáš (not.4) coniuncta.

Imprimis dubium videtur, num vero Satrius Sep... huc spectet; expeditio, ob quam coronis et armillis variis decoratus est, est potius bellum Germanicum Domitiani. Si expeditio Suebica et Sarmatica ad annum 118 non pertinet, ad quem eam rettulit Dobiáš, omnes fontes numismatici, epigraphici, litterarii ad hunc annum relati alio in anno nunc ponendi sunt. Est imprimis sestertius Hadriani rarissimus (not.25), qui fortasse ad regem aliquem Germanis ab Hadriano constitutum referendus est (cf.not.31). Cassii Dionis (LXIX 9,6) et carminis epigraphici (Bücheler, CLE 427) de Batavorum virtute relatio pertinet certe ad annum 124; de cohorte III Batavorum equitata potius agitur quam de ala I Batavorum. Itaque Iazygi, non Quadi Hadrianum arbitrum discordiis componendis sibi adsciverunt.

Druhá polovina 16. století je charakterizována zvýšenými styky českých vzdělanců s jejich zahraničními současníky. Vzájemnou korespondenci vyplňují většinou úvahy o otázkách nábožensko-politických, začíná se však také objevovat zájem o témata vědecká. Ústřední postavení, které měl po této stránce v druhé čtvrti 16. století Vitenberk, začíná se po smrti Filipa Melanchthona (+ 1560) pozvolna přesouvat do jiných oblastí. Vedle kalvínsky orientovaných zemí hrálo však i nadále velkou úlohu spojení s přáteli a žáky Filipa Melanchthona, jehož myšlenkový odkaz měl mezi utrakvistickými Čechy stále mnoho stoupenců.¹⁾

Jedním z nejbližších Melanchthonových přátel byl Jáchym Camerarius (1500-1574), od roku 1541 profesor na universitě v Lipsku. Z dopisů, které se dochovaly v Camerariově rukopisné sbírce, uložené dnes v Bavorské státní knihovně v Mnichově (sign.Clm 10 563) vyplývá, že se literární styky tohoto muže s Čechami datují od doby, kdy začal na lipské universitě vědecky a pedagogicky působit.²⁾ Nejstarší listářová bohemika Camerariovy sbírky svědčí o stycích s jáchymovským humanistou Janem Mathesiem, z roku 1554 pochází dopis Matouše Collina, jehož některé formulace naznačují, že nešlo o list jediný³⁾. Chronologicky třetí místo zaujímá v tomto směru 11 dopisů Jana Bannona z let 1558-1569, které tvoří dvě uzavřené skupiny: první obsahuje listy z let 1558-1561, druhá pak korespondenci z let 1568-1569. Dlužno podotknout, že jde pouze o listy, které Camerarius přijal, nikoli o jeho odpovědi.

Na tomto místě se budeme zabývat dopisy skupiny první, které poslal Camerariovi v letech 1558-1561 Jan Banno, rodák z Prahy a jeden z nejváženějších členů družiny Jana staršího Hodějovského, který svůj život dokončil r. 1596 jako rada české královské komory. Jde o korespondenci z období, které bylo dosud v Bannonově biografii dosti temné. Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě (nadále: Rukověť) 1, Praha 1966, str. 132, je popsala takto: Kolem roku 1558 se vypravil

(tj. Banno) do ciziny, navštívil Štrasburk, kde poslouchal u Jana Sturma rétoriku a u Valentina Erythraea etiku, potom se obrátil do Francie a konečně do Padovy v Itálii, kde byl prohlášen doktorem obojího práva; r. 1566 byl zapsán na universitě ve Vídni ...

Tyto údaje lze nyní vzhledem k níže otištěné Bannonově korespondenci s Jáchymem Camerariem rozšířit asi takto: V říjnu 1558 prodléval Jan Banno v Mišni jako vychovatel synů Floriana Griespeka, kteří studovali na tamním gymnasiu u Jiřího Fabricia.⁴⁾ Na jaře 1559 měl se s nimi Banno na přání Florianovo vypravit do Burgundska na gymnasium dšlské, aby tam pokračovali v studiích a naučili se francouzštině. Banno si měl o této škole vyžádat podrobnější informace u Melanchthona, Cameraria nebo Fabricia. Proto se obrátil na Cameraria jako na svého učitele a přítele dopisem (I), datovaným v Mišni 31. října 1558.

V dalším dopise (II) datovaném rovněž v Mišni 26. listopadu 1558 opakuje Banno znovu žádost z 31. října, na niž prý nedostal odpověď. Zdůrazňuje, že se na Cameraria obrací jménem Griespekovým, který je císařovou přítomností v Praze zaneprázdněn do té míry, že sám nemůže psát.

Dopis třetí (III) datovaný v Mišni 21. prosince 1558⁵⁾ je Bannonovou odpovědí na dva (dnes neznámé) dopisy Camerariovy, které se týkaly listů (I) a (II), Banno dostal první list Camerariův prostřednictvím jeho syna Ludvíka dne 29. listopadu, druhý mu doručil Faustus, oekonom školy mišeňské, dne 11. prosince 1558. Ve své odpovědi Banno sděluje, že Camerarius má očekávat štědrý projev vděčnosti od Floriana Griespeka, jemuž byly prý oba dopisy Camerariovy odeslány do Prahy. Banno tlumočí již jen dotaz na finanční stránku zamýšlené studijní cesty: Griespek pokládá za nejvýhodnější, aby belgičtí obchodníci poskytovali Bannonovi a jeho svěřencům v Dôle úvěr, který by byl splatný buď v Lipsku nebo v Norimberku; rozhodne se však až podle Camerariova doporučení.

Mezitím, krátce po 21. prosince 1558, navštívil Jáchym Camerarius při své cestě do Mišně Bannona přímo ve Fabriciově gymnasiu a projednal s ním dodatečný dotaz Griespekův na fi-

nanční stránku studijní cesty. Banno na tuto návštěvu (a zřejmě i na dobrou radu) reagoval tak, že na vánoce poslal Camerariovi "Historii o statečných činech českého národa", víno a poděkování své, mladých Griespeků i jejich otce, od něhož právě dostal list. Chce-li Camerarius odpovědět Florianu Griespekovi osobně, může užít služeb pražských obchodníků, kteří jsou v Lipsku; jinak by doručení ochotně zprostředkoval Banno, který současně žádá, aby Camerarius vyřídil Florianovy i jeho vlastní pozdravy Filipu Melanchthonovi, setkají-li se. Na den sv. Martina (= 11.11.) poslal pro Melanchthona do Vitenberku červené víno, ale neví, bylo-li v pořádku doručeno (IV).

Zda se brzy na jaře 1559 odebral Banno s mladými Griespeky a jejich doprovodem na gymnasium v burgundském Dôle, nelze dnes říci. Zato je jisté, že prošli školou Jana Sturma ve Štrasburku (srov. Rukověť I, str. 132), pravděpodobně na radu Camerariovu. Když Banno posílal svému učiteli další dochovaný list (V) dne 29. srpna 1560, byl již se svými svěřenci v Paříži. Cesta se neobešla bez nesnází: jeden člen Bannonovy družiny zemřel "minulou zimu" (= 1559/60), další na jaře 1560. Krátce po svém příchodu do Paříže se Banno dověděl od Huberta (Langueta), že zemřel Filip Melanchthon (+ 19.4.1560). Smrti tohoto muže hluboce lituje a vybízí Cameraria, aby jej svou vážností nahradil. Posílá pozdravy své i Václava Griespeka, "jenž dosud zůstal na živu". Novinky prý Camerariovi sdělí Hubert (Languet). Závěrem Banno poznamenává, že psal Camerariovi již ze Štrasburku, že však nedostal odpověď.

V Paříži zůstal Banno s Václavem Griespekem ještě téměř rok. Svědčí o tom list (VI), který odtud poslal Camerariovi 31. července 1561. Paříž tehdy trpěla morovou epidemií, která začala v předměstích, ale postupně se rozšířila i do vnitřního města. Nikdo prý není před ní bezpečný. A poněvadž se jak lékaři tak i theologové shodují v tom, že nejlepší ochranou je cesta na jiné místo, pomýšlí Banno na odchod. V další části dopisu se uvádějí zprávy o náboženských rozbrojích ve Francii v době, kdy probíhaly rozmluvy v Poissy krátce před výbuchem občanské války.⁶⁾ Nakonec děkuje Banno za vzkaz vyřízený Languetem. Spolu s mladým Griespekem Cameraria srdečně

pozdravuje a žádá za stručnou odpověď. Jeho předešlé dopisy zůstaly zatím bez odezvy. Zda Banno skutečně odpověď dostal, nelze dnes říci. V Camerariově sbírce totiž list z 31.7.1561 uzavírá první období styků mezi Bannonom a Camerariem. Teprve po sedmileté přestávce lze registrovat dalších pět dopisů Bannonových, o nichž se zmíníme později.

Níže otištěná část Bannonovy korespondence s Camerariem rozšiřuje naše dosavadní znalosti o Bannonových životních osudech, příznivcích a přátelích a konečně i o jeho smýšlení na konci padesátých let 16. století. Dovídáme se, že vedle Collina byl (před rokem 1558) jeho učitelem blízký přítel Melanchthonův Jáchym Camerarius, pod jehož vedením asi Banno studoval v Lipsku. Zajímavá zmínka v našem listu č. IV dává tušit, že také Bannonovy styky s Melanchthonem byly asi rozsáhlejší, než jak bylo možno dosud soudit podle ojedinělé zmínky v Melanchthonově dopisu Jiřímu Fabriciovi (srov. Corp. Ref. 9, sl. 448 z 22.2.1558). Kromě Lichtensteina, u nichž byl Banno počátkem padesátých let vychovatelem (srov. Rukověť I, str. 132) a kromě Adama z Dietrichsteina, který patřil k jeho příznivcům již r. 1552 (srov. Bannonův tisk Divo Maximiliano z roku 1552, č. 4; registrováno v Rukověti I, str. 133), dovedl si zřejmě již před rokem 1558 získat i náklonnost jedné z vedoucích postav na dvoře Ferdinanda I., Floriana Griespeka, který mu svěřil výchovu svých synů. Griespek si pro ně zvolil jako vzdělávací ústav školu Jiřího Fabricia v Míšni. Banno ji tedy navštívil (asi v polovině roku 1557) nikoli jen pro vlastní vzdělání (srov. Rukověť I, str. 132), nýbrž především jako praeceptor synů Griespekových. Že se přitom častěji stýkal s Fabriciem, Camerariem a snad i s Melanchthonem, je pravděpodobné nejen pro jeho vlastní orientaci - byl žákem Collinovým - , nýbrž i pro smýšlení Floriana Griespeka, jehož styky s Melanchthonem i s jinými vzdělanými vrstevníky z protestantských kruhů jsou dobře známy. Svědčí o tom i níže otištěné listy, z nichž vyplývá, že Banno byl nejednou Griespekovým prostředníkem. Ani cesta za vzděláním, kterou nastoupil na jaře 1559 Banno a jeho svěřenci do Francie, neobešla se bez důkladné porady s Camerariem a Melanchthonem. Banno cestoval přes Štrasburk (srov. též Rukověť I, str. 132) a do-

razil se svou - úmrtími již prořídlou - družinou koncem dubna nebo v květnu 1560 do Paříže. Dověděl se tam krátce poté smutnou zvěst o úmrtí Filipa Melanchthona (+ 19.4.1560), kterou mu sdělil Hubert Languet. Ten mu také později podával zprávy o Camerariovi a o událostech ve střední Evropě. Pobyt ve Francii (1559-1561) nebyl asi pro českou družinu příliš klidný. V zemi probíhala poslední vzrušená jednání, ale i přípravy před výbuchem náboženaské války a v Paříži zažil kromě toho Banno se svými druhy na jaře a v létě 1561 morovou epidemii. Proto se rozhodl opustit francouzské hlavní město. Došlo k tomu pravděpodobně krátce po 31.červenci 1561.

T e x t y

I

(München Bayerische Staatsbibliothek: Clm 10 363 n. 316)

Clarissimo viro, nobilitate, virtutibus et doctrina praestanti d. Ioachimo Camerario Pabebergensi etc., domino et amico suo cum observantia colendo,

Lipsiae.

S.Dominus Florianus Griespeccius paucos ante dies ad me literas dedit, quibus me certiores facit, quod omnino constatuert, ut filios suos, qui nunc Misenae sunt, primo statim vere, antequam novis Germania fluctuari incipiat motibus, in gymnasium Dolenae, quod est superioris Burgundiae oppidum, linguae Gallicae et studiorum gratia ablegaret: verum cum eius ludi rationem cognitam non habeat, mihi iniunxit, ut illam vel a te vel a d. Philippo aut a d. Fabricio exquiram et vobiscum, quo modo filiis suis ibi providere commodissime possit, consilium ineam. Te igitur cum ob tuam singularem humanitatem facilitatemque, tum ob eum, quo d. Florianum prosequeris amorem, etiam atque etiam rogo, ut ad me de hoc d. Floriani proposito et de schola Dolana vel per hunc tabellarium (si tamen graviora te non impediunt studia) sententiam perscribas. Hoc d. Florianus gratius facere nil poteris et me tibi perpetuo obstringes beneficio. Pluribus verbis haec a te

contenderem, si vel tu vel res ipsa aut etiam tempus negocia-
que tua longiora a me requirerent scripta. Iuniores Griespec-
cii te tuosque et amanter et officiose salvere iubent. Vale
et me studiaque mea commendatum habe. Misene pridie Calen.
Novemb. anno M D LVIII.

Ioannes Banno.

II

(München Bayerische Staatsbibliothek Clm 10 363 n. 317)
Clarissimo doctissimoque viro d.Ioachimo Camerario Lipsiae
bonas literas docenti, domino et praeceptori suo perpetua
pietate colendo.

S. Non libenter tibi molestus sum scriptis meis, cum
quia te ob diuturnum uxoris morbum moerore confici scio, tum
etiam gravioribus studiis et negociis, quae te avocant a scri-
bendo, occupari. Verum cum d. Florianus Griespeckius, ut an-
tea ad te hac de re literas dedi, omnino apud se constituerit,
ut filios suos, qui in ludo illustri Misena per sesquiannum
literis et pietati operam dant, Dolam, quod est superioris
Burgundiae non ignobile oppidum, studiorum et linguae Gallicae
gratia ablegaret. Sed quia et oppidi et gymnasii, quod ibi
est, rationes penitus perspectas non habet, me per literas ur-
gere non desinit, praesertim cum nunc imperatore Pragae presen-
te ipse ad te scribere non potest, ut eam a te et aliis iudi-
cio, longo rerum usu et doctrina praestantibus viris exquire-
rem. Dabis igitur mihi veniam, quod iterum ad te eodem scribo
de negotio, mandatis enim d.Floriani me parere necesse est, et
quo modo Dolae filiis suis quave ratione commodissime provide-
ri possit, consilium explicabis tuum. Hoc enim d. Florianus vix
gratius aliquid praestare poteris. Scis enim eum maxima reipub-
(licae) affici cura nec quicquam magis in votis habere, quam
ut patriae quam optimos post se relinquat cives. Hos itaque
eius honestissimos conatus iuvare et plura et salutare est. Fac
igitur, Camerari doctissime, et tantum a gravioribus curis ne-

gocii surripi quaeque tua de hoc d. Floriani instituto ade-
oque de schola Dolana sit sententia, ad me perscribere tam do-
mini Floriani quam posteritatis causa. Non diffido enim, si
iuniores Griespeckii ea, quae coeperunt in studiis literarum
et pietatis, progredientur alacritate et via, quod in reipub-
(licae) salutaria evadent membra et te tuae nunquam poenite-
bit operae et consilii. Vale et ruditati literarum ignosce
meque tibi perpetuo commendatum habe. Misena VI Calen. De-
cemb. anno M. D LVIII.

Ioannes Banno.

III

(München Bayerische Staatsbibliothek: Clm 10 363 n. 318)
Clarissimo doctissimoque viro d.Ioachimo Camerario Baber-
gensi, in academia Lipsica bonas literas docenti, domino
et praeceptori suo in fide et observantia colendo.

S. Binas tuas accepi epistolas eadem de re scriptas:
alteram a Ludovico filio tuo III Calendarum, alteram ab oeco-
nomo scholae illustris Fausto III Idum Decembris die. Ego
cum meo tum discipulorum meorum nomine tibi immortales et ago
et habeo gratias, quod ea scribendo moneas et consulendo sua-
deas, quae nobis rectissima et maxime utilia esse iudicas ut-
que huius tui in nos meriti memoriam nulla unquam apud nos de-
leat oblivio, summo studio summaque vigilantia contendemus.

Dominus meus, ut mihi persuadeo, vel ipse, vel per d.Ca-
rolobicium grati erga te demonstrabit indicia animi. Utrumque
enim tuum scriptum ad eum Pragae misi. Et cum praecipuae curae
illi sit, ut posteros patriae relinquat et pios et honestate
morum studiisque literarum ac vera prudentia excultos, quid
illi gratius facere potuisses quam rationes explicare, in
quam academiam filios suos iudicares ablegandos, non video.
Multum enim refert et uberrimi inde ad rempub(licam) prove-
niunt fructus, cum adolescentes a prima statim infantia huma-
nitatis et honestatis imbibunt studia et iudiciis prudentum
magnoque rerum usu excellentium parere asuescunt virorum. Sed
haec hactenus.

Unicum adhuc restat, quod a te quaerendum d. Florianus putat, praesertim cum mercatores Belgae saepius ad vos commigrent, qua ratione videlicet Dolae sumptus instituendi forent et quo modo pecunia conficienda. Si enim e Bohemia mittenda erit, res plena periculi videtur. Tutissimum igitur esset, si per mercatores eius regionis ibi nobis deponatur et a domino meo vel apud vos Lipsiae vel Noribergae debitum illis restitueretur. Tuam tamen hac de re expectamus sententiam. D. Fabricius, collegae ipsius meique heriles filii te et amanter et officiose resalutant. Vale et me, ut coepisti, ama. Misenae XII Calen. Decemb. anno M D LVIII.

Ioan Banno.

IV.

(München Bayerische Staatsbibliothek: Clm 10 363 n. 320)
Clarissimo doctissimoque viro d. Ioachimo Camerario P.,
bonas literas in academia Lipsiensi docenti, praeceptori
suo optatissimo, Leiptzig.

S.

Nosti si Camerarium, tabella,
Fontis Castalii decus disertum,
Sermo manat ab ore cui suavis,
Seu priscos imitatur ille Graios,
Seu Marci lepidum genus loquendi,
Illi hanc historiam vel occupato,
Narrat fortia gesta quae Bohemae
Gentis, tu dabis et meo salutem
Multam nomine nuncians amoris.
"Hoc", dices, "tibi vinculum perennis
Mittit Banno, tuo favore nuper
Quem dignatus es in schola celebri,
Cum Misnae fueras: rogatque, dona
Ut laeto capias pusilla vultu.
Instent mille licet premantque curae
Illum, te tamen audiet tibi que,
Quas nobis referas, dabit tabellas:
Nam nos diligit ut suos fovetque
Et complectitur ut parens amore."

Bene ac feliciter vale, vir doctiss(ime) et me una cum iunioribus Griespeckiis commendatum habe. Vinum, quod ad te misimus, utinam tuo palato conveniat. D. Florianus, qui his dieb(us) ad me dedit literas, te plurima impertit salute, cui si quid scribere voles, poteris id vel ad me mittere vel mercatoribus Pragensib(us), qui iam apud vos sunt, tradere. D. Philippum Melanthonem, si ad te veniet, nomine d. Floriani amanter, nostro autem officiose salutabis. Ipso die Martini vas rubri vini Vitebergam navigio hinc deducendum in aedes suas curavi, quod an integrum sui acceperint, scire non possum, Illi enim homines, quibus a me vini custodiendi negotium datum erat, huc non redierunt. Iterum vale, vir doctissime, et me amore complecti nunquam desine. Misenae ipso die Natalis Christi anno M D LVIII.

Ioannes Banno.

V

(München Bayerische Staatsbibliothek: Clm 10 363 n. 326)
Clarissimo doctissimoque viro, d. Ioachimo Camerario, etc.
praeceptori suo optatissimo

Viennam.

S. Quantis in periculis amisso etiam viro ex comitatu nostro superiori hieme et vere proximo conflictati fuimus, non arbitror te ignorare. Priusquam autem ab illis respirare coepimus, nova causa doloris, statim ac Luteciam venimus, oblata nobis erat. Hubertus enim noster de obitu viri Dei d. Melanthonis certiores nos reddidit. Qui dolor noster tanto gravior est, quanto maioribus ecclesiam morte illius obiectam periculis videmus. Nam quo in statu res omnes sint et quae hominum malicia, nemo est qui non cum gemitu experiatur. Et quo nos maiorem ex obitu illius percipimus dolorem, eo impensius adversarii laetantur in eam spem venientes illo humanis exempto neminem restare, qui illorum dogmata impugnet. Sed vivit adhuc Christus, qui subinde ecclesiae suae doctores excitare potest salutare. De te autem nobis persuademus, quandoquidem

senex cum sene saepe de multis et gravissimis religionis nostrae conferebas et colloquebaris controversiis, quod ecclesiae Dei afflictas non deeris, sed illam contra fanaticorum rabiem tuendam suscipies: qua re Deo nihil praestare poteris gratius et quod tuam hanc senilem magis aetatem deceat. Nova ab Huberto accipies. Venceslaus Griespeckius, quem Deus adhuc nobis superstitem reliquit, tibi tuisque multam dicit salutem.

Scripsi ad vos ex Argentina, sed nullum a vobis accepi responsum. Ioachimum tuum in Italia esse audiui, quem ut Deus incolumem tibi reducat, oro. Vale et me ama. Luteciae IIII Cal. Septemb. anno CIO IO LX.

Iohannes Banno

VI

(München Bayerische Staatsbibliothek: Clm 10 363 n. 321)
Clarissimo doctissimoque viro d. Ioachimo Camerario, in academia Lipsica bonas artes docenti, domino et Mecaenati suo observando.

S. Nos hic, ut a tristibus ordiar, cum laeta non suppetant, aetatem habemus pestilentem, urbem populosam quotidie deformat cadaverum multitudo. Serpebat primo malum lente nec nisi in suburbiorum angulis homines obscuros absumebat, nunc per totam furit urbem sine discrimine multos necando. Et quia in re aut nihil aut parum humana prosunt praesidia, ad divina primo confugimus, deinde etiam humana amplectendo de loci mutatione cogitamus. Haec enim praesentissima esse contra istam luem remedia tam ii, qui animarum, quam qui corporum suscipiunt curam, una affirmant voce.

Gallia nunc principum dissensionibus misere affligitur totaque factionibus completur aliis Navarrum regem et Burbonicam familiam, aliis Guisiacos tuentibus. In Gallia Aquitania, ut fama fertur, L millia hominum ob religionem puriorem tuendam ad arma convenere, quam recte id faciant, ipsi viderint. Ecclesiam certe armis propagatam nullibi me legisse memini. Convenerunt quoque VI ab urbe leves in oppido Poisoi, omnes fere Galliae praesules de rebus, quae in religione contravertuntur, deliberaturi: vocantur eo et Calviniani regis interposita fide et auctoritate. Praest conventui cardinalis

Turnonius, qui ante annum e Roma in Galliam rediit. Qualis autem huius synodi exitus sit futurus, facile rationem vel ex iis inire potes, quorum in ea sunt partes precipuae.

Vos isthic recte esse Languetus nobis retulit, quod sane mihi et Griespeckio iucundum erat auditu, ut autem perpetuo sit, optamus tum ab eiusmodi morbo, qui non tantum aedes vacuas hominibus reddit, sed etiam oppida devastat, tum a cunctis discordiis et bellis tam intestinis quam externis. Griespeckius te tuosque et amanter et officiose salutatur. Vale et ad tot nostras epistolas vel unico verbo responde, quod certissimum amoris tui in nos erit argumentum. Lutecia pridie Calen. Augusti anno CIO IO LXI.

Iohannes Banno.

J. Hejnic

Poznámký

- 1) Pro doklady srov. František Hrubý (vyd. Libuše Urbánková-Hrubá), Étudiants tchèques aux écoles protestantes de l'Europe occidentale à la fin du 16e et au début du 17e siècle, Brno 1970, podle rejstříku; Rudolf Říčan, Melancthon und die böhmischen Länder v sborníku Philipp Melancthon. Humanist, Reformator, Praeceptor Germaniae, Berlin 1963, str. 237 nn.
- 2) O Jáchymu Camerariovi viz F. Stählin, Neue Deutsche Biographie III, Berlin 1957, str. 104 n.
- 3) Hejnic, Dva listy Matouše Collina z roku 1554. Zprávy Jednoty klasických filologů 15 (1973), str. 44 nn.
- 4) O Griespekovi Rukověť 2, Praha 1966, str. 230, o Fabriciovi tamže, str. 123.
- 5) Datování originálu je sotva správné. V úvodu se hovoří o tom, že první list doručil Ludvík Camerarius 29. 11., druhý list Camerariův přinesl podle Bannona ceconom Faustus 11. 12., ale svou vlastní odpověď na oba tyto listy datoval Banno údajně 20. 11. A omylu došlo asi v závěrečné datovací formulě Bannónově (V), kde je třeba původní XII. Kalend. Decemb. MDLVIII opravit na XII. Kalend. Ian. MDLVIII (= 21. 12. 1558).
- 6) Srov. o tom Joseph Lecler, Histoire de la tolérance au siècle de la réforme II, Lyon 1955, str. 48 nn.

Ve své odmitavé kritice Macharova Říma vyslovil přední teoretik Moderní revue Arnošt Procházka svůj vlastní postulát. Úlohou básníka inspirujícího se antikou je podle něho "ne líčiti, ne vypravovati, ne učit, prožívat personálně, přímo, sytě, veškerou svou niternou bytostí, a tím znova tvořiti, což je v tomto případě množiti, zvyšovati, obohacovati". 1) Ztělesněním tohoto přístupu byla kritikům Moderní revue lyrika Jiřího Karáska ze Lvovic, především jeho sbírka Endymion, klasická kniha pozdní dekadence 2). Chtěla bych v této souvislosti poukázat na jiné Karáskovo dílo, prózu Dafnino hoře, která vyšla časopisecky r. 1914 v Moderní revui a posléze bibliofilsky r. 1926 s ilustracemi "dvorního" grafika dekadentní skupiny Františka Koblihy 3). Ferdinand Stiebitz se o ní ve své výborné studii Pojetí antiky u české dekadence 4) nezmiňuje, Karel Svoboda pouze vyličil její obsah a konstatoval, že je tu "volně a mdle zpracován námět Ovid.Met.I, 454-567" 5). Domnívám se, že byla neprávem podceněna. Právě na této malé próze můžeme pochopit a demonstrovat Karáskův vztah k mýtu a způsob zpracování lépe, než na jeho křehkých verších.

Karásek patřil k těm nemnoha českým autorům, kteří nespolehali na druhotné impulzy, ale studovali antické prameny, ať už v originále nebo v překladech, které jim byly dostupnější. Není třeba pochybovat, že znal Ovidiovu verzi příběhu. Ten byl však pouhým základem. Sama metamorfóza Dafné ve strom je samozřejmě vyjádřena podobně, i když nikdy nejde o přímou citaci. Dafné prchající před Apollónem cítí už "dech jeho žhavých úst na svých nahých zádech" (cf. 541-2: ... tergoque fugacis inminet et crinem sparsum cervicibus adflat). Vypráví: "Cítíla jsem najednou, že nemohu sice dále, že jsem utkvěla na jediném místě, že se děje se mnou nahlá proměna. Tělo mé se změnilo v peň. Mé ruce se měnily v listoví (cf. 550: in frondem crines, in ramos bracchia crescunt). Ve vilném objetí Apollónově (cf. 555: complexusque suis ramos, ut membra, laceratis) se ocitl najednou strom, plný ševelu (cf. 554: sentit adhuc trepidare novo sub cortice pectus), místo oblych kyčlů

a kolen hladila jeho ruka podlouhlé, tvrdé listy (cf. 556: oscula dat ligno ...) ... Cítíla jsem, že hloub a hlouběji pronikají do země mé kořeny. Cítíla jsem stoupat mizu svým tělem. Rozrůstala jsem v listoví."

Karáskovi však nešlo o pouhé převyprávění příběhu proměny, jak to učinil jeho antipod v této oblasti, J.S.Machar, v básni Slunečnice ve sbírce V záři hellenského slunce, kde čerpal z Ovidiovy verze báje o metamorfóze Héliovy milenky Klythie ve slunečnici (Met.IV, 167-271). Karásek sice nezměnil příběh sám, ale změnil charakter Dafné. Není to už Ovidiova panenská nymfa, která "nec, quid Hymen, quid Amor, quid sint conubia curat" (Met.I, 480) a která si vyprosí na otci Péneiovi, aby směla zůstat pannou. Karáskova Dafné miluje lesy a bloudí po skaliskách, ale nemiluje samotu. Bohyně, nymfy i lidé - děti, pasáci koz, starci i mladí milenci, ti všichni jsou jejími přáteli. Miluje život a všechny bytosti kolem sebe: "Píla jsem a hltala tvary všech bytostí a všech věcí, nenasytná a žíznicí, až teprve skutečnost ztišovala mé srdce jako voda zalévá syčící rozžhavený kov." Z jejího charakteru vyplývá i povaha konfliktu s Apollónem. Apollónova láska ji znásilňovala, neboť bůh ji chtěl získat - být na chvíli - jen pro sebe, a tak zmařit harmonii, z níž žila. Tím, že by ji získal, vzal by jí současně všechny bytosti, které milovala. Když vyřkne svou prosbu o záchranu, netuší, že bude proměněna navždy. A to je také východisko Karáskovy povídky. Nešlo mu o vylíčení příběhu Dafniny metamorfózy, ale o procítění a postižení proměny samotné. Dafné proměněná ve vavřín a připoutaná k zemi kořeny netouží po neužitečné, marné a osamělé věčnosti, k níž je odsouzena. V této věčnosti chybí to, co je pro ni nejdůležitější: pohyb, měnění. Chce raději zemřít, neboť i smrt je pohybem. Ráda by však vyměnila celou svou pochybou věčnost za jedinou hodinu, kdy byla ještě živoucí bytostí. Zůstává však stromem, a tím i symbolem hrdosti, slávy a nesmrtelnosti. Lidé rvou její listy a kraší jimi "klamné zásluhy vítězů a pustou nudu zestárlých básníků".

Na jedné straně se stala Dafné Karáskovi živou bytostí, jejíž srdce tepe jeho krví, na druhé straně se změnila v symbol touhy po věčné proměně, to jest v symbol touhy po pomíji-

vosti, kterou je život. Jakoby tu smrt ztratila svou dekadentně morbidní tvář a stala se integrální součástí života, který nikdy nehyne, ale jen mívá v proměnách. Typicky dekadentní zůstalo i zarámování Dafnina monologu příběhem jinocna Stafyla, něžného a zadumaného chlapce, "v jehož zracích podobných nelesklým tyrkysům, modrajícím se s nádechem zelené plísně, dřímala věčná melancholie" (jak nevzpomenout na chlapce Kritobula, lyrického hrdinu Sodomy, který má "úzký obličej, bledý jak slonová kost, pod černými kučery odstínu až hyacintového", a na portrét Melancholického prince!). Stafylos naslouchá šumění větví vavřínu a vyslechne Dafnino hoře. Nikomu nepoví, co mu vavříni vyprávěl, ale stane se sochařem a tesá podoby žen měnicích se ve stromy. Ale podobu svého snu nikdy nezachytí, a tak stráví celý život svým "marným uměním, nepolíbiv nikdy milenciných rtů a nedosáhnuv slávy". Paradoxně tedy Stafylos celý život usiluje o to, čemu se Dafné marně brání: o konečnost, ukončenost, dokonalost. Jeho zápas není korunován vavřínem, což je zcela v intencích autora, který do příběhu prolнул i subtilní reflexi o zbytečnosti snahy o úspěch a o slávu.

Za zmínku stojí ilustrace povídky, grafický cyklus pěti dřevorytů a jedné suché jehly, jímž doprovodil Karáskovu evokaci jeden z nejvýraznějších představitelů symbolismu. Na příkladě dvou reprodukcí (z nichž právě jemná suchá jehla dobře koresponduje se snovostí prologu a epilogu a zemitější dřevoryt postihuje radostné přitakání pozemskému životu) si nejlépe uvědomíme, jakými spojitými nádobami bylo pro dekadenty výtvarné umění a poezie.

E. Stehlíková

Poznámky

- 1) M.Laton (=A.Procházka), Didaktická poezie, Moderní revue 1907, str. 314nn.
- 2) Viz Martenovu úvahu nad Endymionem, Smutek krásy, Moderní revue 1909, str. 415.
- 3) Soukromý tisk F.Koblihy, Praha 1926.
- 4) F.Stiebitz, Pojetí antiky u české dekadence, Práce druhého

sjezdu klasických filologů slovanických v Praze 1931, str. 283-296.

- 5) K.Svoboda, Antika a česká vzdělanost, NČSAV 1957, str.323.

Básník J.S.Machar, který byl takovým ctitelem antiky,
nezapomněl na ni ani ve své poslední hodině.

Je známa básnička, kterou napsal na svém úmrtním loži
císař Hadrián. Zní:

Animula vagula blandula
hospes comesque corporis
quae nunc abibis in loca
pallidula rigida nudula
nec ut soles dabis iocos.

Tuto básničku přeložil básník Machar do češtiny v poslední svůj večer, tj. 16. března 1942. Dne 17. března 1942 skončil. Jeho překlad zní:

Dušíčko tékavá, lichotná,
hoste a průvodce těla,
kampak se uchýlíš nyní?
Bledá, zimomřivá, nahá,
nebudeš nikdy již žertovat.

Takto tedy promluvil Machar naposled k duši své.

L.Svoboda

PRAHA

Eva Kamínková, O výslovnosti latiny
(25.I.1973)

Přednášející podala zprávu o kongresu vědecké společnosti Ovidianum, konaném v srpnu 1972 v rumunské Konstanci, ježhož jednacím řečí byla latina. Latinsky byly proneseny všechny oficiální projevy a ve své většině také referáty účastníků z různých států. Latina se ozývala z jeviště divadla, v recitacích žáků gymnasia a často i v rozhovorech. Při všech těchto příležitostech se užívalo obnovené klasické výslovnosti, která je už zavedena v mnoha zemích ve školách a téměř všude ve vědeckých kruzích. Hlavní její zásady jsou vyslovovat c v každé poloze jako k, tí před vokálem ve shodě s písmem, dvojhlásky ae, oe jako jednoslabičné ai, oi a hlásku s v každé poloze jako neznělou.

Přednášející vyzvala k diskusi a k úvahám, zda by nebyl čas upustit i u nás od výslovnosti v podstatě středověké, spjaté s církevní tradicí a praxí. - Rozvinula se živá diskuse, v níž se nakonec uplatnilo záporné stanovisko.

Karel Kurz, Tzv. okrajové oblasti za helénismu
K problému historické rekonstrukce

(22.II.1973)

Úvodem bylo předasláno několik postřehů na obranu obecněji zaměřených úvah o metodickém přístupu ke zvolenému tématu. Zvláště revize metodických postupů při historické rekonstrukci převažujícího typu tzv. okrajových oblastí za helénismu (tj. území obývaných tzv. "barbary") se dnes jeví jako nezbytná.

Metodická problematika, spjatá s historickou rekonstrukcí tzv. okrajových oblastí za helénismu, byla demonstrována

na konkrétním příkladě z dějin starověké Ilýrie. Pozornost se soustředila k historické rekonstrukci sociálně-ekonomického niveau vnitrozemských ilýrských kmenů. Přitom byla konfrontována historická rekonstrukce autorova s historickou rekonstrukcí, kterou podal G. Alföldy. Poznací hodnota obou typů historické rekonstrukce byla posouzena srovnáním s gnoséologickým modelem historické rekonstrukce jako takové (srov. J. Topolski, *Metodologia historii*, Warszawa 1968, 152).

Závěrem bylo konstatováno, že dávný rozpor mezi klasickou filologií, resp. tzv. *Alttertumswissenschaft* a mezi historií jako vědou dosud přežívá právě v pokusech o historickou rekonstrukci tzv. okrajových oblastí za helénismu (popř. i některých římských provincií). Přežívající tzv. klasicko-filologické pojetí dějin starověku přitom působí jako retardační prvek ve výzkumu, a to hlavně při rekonstrukci prôtohistorických období ve vývoji tzv. okrajových oblastí za helénismu.

Pavel Oliva, Solón v antické literatuře
(29.III.1973)

Rozbor antických zpráv o Solónovi ukazuje, že osobnost athénskeho politika, básníka a myslitele se těšila velké pozornosti po celé období starověkých dějin.

Jeho postava byla opředena legendami, z nichž zvlášť oblíben byl příběh o setkání s Kroísem. Solón byl rovněž považován ze jednoho z nejvýznamnějších členů skupiny sedmi mudrců. Byly mu připisovány i některé zákony a ustanovení, s nimiž neměl nic společného.

Přesto však existovalo povědomí o Solónově reálné podobě. Na základě Solónova básnického díla se vytvářel i vcelku věrný obraz o charakteru jeho veřejné činnosti. Politikové si vykládali smysl Solónova reformního úsilí podle svých představ a potřeb. Přes rozdílnou interpretaci byl Solón vždy spojován s demokratickými základy athénské polis.

Teprve moderní bádání usiluje o rekonstrukci historické tváře Solóna. Avšak již v antickém podání - přes veškeré nánosy legendárních příběhů, anekdotických epizod i "autentic-

kých výroků" - žil Solón jako jedna z prvních reálných postav řeckých dějin.

Bořivoj Borecký, Slovosled u Caesara
(26.IV.1973)

Přednášející podal modely objektivní výpovědi a výpovědi s emfází na jednom členu v *De bello Gallico* IV.

V druhé části přednášky se zabýval případy porušení těchto modelů a jejich příčinami. Porušení mají různou závažnost. Velkou závažnost mají porušení, jimiž Caesar signalizuje sdělení, na které chce zvlášť upozornit, a případy, jimiž signalizuje obraty ve vyprávění. Nejzávažnější porušení slouží ideovému záměru díla (zdůrazňují bez verbalismu bojové úspěchy a Caesarovy zásluhy) stejně jako slouží ideovému záměru Caesarovu i naprostá převaha modelu objektivní výpovědi.

Karel Janáček, Důkazy se počítají nebo umocňují?
(Další příspěvky k poznání Sexta Empirika)
(31.V.1973)

Přednášející ukázal na rozdílný postup, kdy jednou, v *Prolegomenech* z r. 1948, dokazoval zlepšení Sextovy řeči a slohu ve 12 kapitolách, a podruhé, v článku z r. 1964, stáčila k důkazu, že Hippolytos neopisoval Sextovu knihu proti astrologům (M V), jediná charakteristická věta.

Svůj starší důkaz, že Sextus tuto svou knihu přímo opsal z nezachovaného pramene, podepřel autor v přednášce novým způsobem tím, že rozebral významy slovesa *voctv* v celém Sextovi a ukázal, že oslabení významu *voctv* směrem k *εἴμαι*, zároveň s inflací výskytu tohoto slova, je charakteristické pro celé M I - XI, právě s výjimkou jediného M V, kde se vůbec nevyskytuje.

(25.X.1973)

Po objasnění základních textově kritických postupů (re-censio, examinatio, divinatio) shrnul přednášející do deseti bodů zásady, jimiž se musí řídit každý filolog užívající při vědecké práci kritického vydání antického textu (1. přednost se dává čtením z rukopisů závislých na archetypu buď přímo, nebo přes hyparchetypus; 2. při posuzování textových variant ze stejně hodnotných rukopisů se pokládá za pravděpodobnější čtení méně obvyklé; 3. odchylky v mladších rukopisech, opsaných z dochovaných rukopisů starších, se pokládají za pouhé subvarianty, neboť v podstatě to jsou jen konjekтуры středověkých písařů a emendátorů; 4. každé možné - filologicky obhajitelné - původní rukopisné čtení se preferuje před jakoukoli sebedůvtipnější opravou; 5. změna v interpunkci není žádným zásahem do antického textu, neboť graficky se souvítí a kratší větní úseky začaly členit většinou až při jeho pozdějším opisování a vydávání knižtiskem; 6. to místo v textu, které editor podržuje v jeho tradované rukopisné podobě, ale nerozumí mu nebo pochybuje o jeho správnosti, bývá označeno křížkem; o všech temných místech převzatých z nejlepších rukopisů, u kterých není "crux philologorum", je proto třeba soudit, že jsou správná a při správné interpretaci pochopitelná; 7. koruptely se přednostně opravují paleografickou emendací a teprve v druhé řadě se pomýšlí na lakunu; 8. konjekturalní doplnění lakuny - viditelné i předpokládané - se pokládá za pravděpodobné nejspíše tehdy, nepřidává-li se více než jedno slovo, které dobře zapadá do kontextu, a lze-li nadto volbu přidaného slova opřít o nějakou analogickou formulaci téhož autora; 9. při konjekturách se v básních respektuje metrum, v próze rytmičké klauzule; 10. athetése se připouští jen tehdy, když každý jiný postup selhává).

Příklady toho, jak se postupuje při obhajování problematického rukopisného čtení, při emendacích porušeného textu i při vyznačování a konjekturalním doplňování lakun, vybral přednášející ze svých textově kritických studií "Ad Ammiani Marcellini libros XIV-XXI et XXII-XXXI a W.Seyfarth novis-

Jan Martínek, Jak mohou učitelé latiny přispět k průzkumu novolatinských literárních památek

(29.XI.1973)

Obecně se předpokládá, že učitelé latiny, kteří působí mimo sídla universit, mají málo příležitosti k vědecké práci. Zapomíná se, že právě v menších místech s bohatou kulturní tradicí jsou zpravidla uloženy prameny z doby rozkvětu novolatiné literatury v 16. a 17. stol. Těmto pramenům nebyla dosud věnována náležitá pozornost. Pracovníci z universit a centrálních vědeckých institucí k nim mají právě pro jejich odlehlost obtížný přístup a regionálním pracovníkům zase naopak často chybí jazyková průprava. Učitelé latiny na gymnasiích mimo universitní města spojují oba předpoklady pro zpracování těchto památek: zdržují se trvale v místě jejich uložení a mají potřebné jazykové vzdělání, které je jinak dnes již vzácné. V přednášce byly na základě dosavadních zkušeností při průzkumu tohoto materiálu naznačeny možnosti, postup a cíle jeho dalšího zpracování.

BRNO

Josef Češka, Textová kritika a její moderní metody

(27.II.1973)

V přednášce byly objasněny základní metody textové kritické práce, jichž se užívá v moderních edicích antických literárních děl: recensio při rekonstrukci archetypu výběrem nejlepšího rukopisného čtení, examinatio a divinatio při zjišťování a opravování koruptel nebo při zjišťování a vyznačování lakun.

Postup, jakým se určuje filiace rukopisů, byl pak konkretizován nástinem rukopisné tradice díla Ammiana Marcellina, přičemž oporou i východiskem bylo Clarkovo stemma zpřesněné nejnovějším výzkumem W.Seyfartha. Ráz edičních metod humanistů

a prvních kritických klasických filologů vyplynul z hodnocení starých tisků (zejména edice Castellovy z r. 1517, Accursiovy z r. 1533 a Geleniovy z téhož roku) a kritických vydání ze XVII. a XVIII. stol. (zejména vydání Lindenbrogiova z r. 1609, Valesiova z r. 1636 a 1681, Gronoviova z r. 1693 a Wagnerova z r. 1808).

Po stručné charakteristice vydání Eysenhardtova z r. 1871 a Gardthausenova z r. 1874-75 byl zhodnocen přínos edice Clarkovy z r. 1910-15, v níž je už text rozčleněn se zřetelem k rytmickým klausulím, a detailněji byly rozebrány některé rozdíly se postupy, uplatněné ve vydání W. Seyfartha z r. 1968-71 a G. Sabbaha z r. 1970, zejména pokud jde o jejich vztah ke konjekturám starších emendátorů (mj. i Roberta Nováka) i pokud jde o kritéria při posuzování pravděpodobnosti či nepravděpodobnosti Geleniových variant. Gelenius měl totiž za předlohu kodex Hersfeldský, z něhož se dnes dochovalo jen šest listů (tzv. Fragmenta Marburgensia) a podle něhož - jak r. 1936 přesvědčivě ukázal R.P. Robinson - byl v IX. století pořízen i kodex Fuldsko-Vatikánský, směrodatný pro všechny moderní edice Ammiana Marcellina, neboť ostatní dochované rukopisy jsou na něm - přímo i nepřímo - závislé.

Josef Česka, Textová kritika v překladatelské praxi
(6.III.1973)

Při filologickém překladu textologicky obtížného antického díla musí překladatel - pokud se nepřidrží jen jednoho vydání - sám občas provádět textovou kritiku. Za nejcnější výsledek v ní se vždy pokládá (1) podaří-li se obhájit správnost problematického či domněle nesrozumitelného rukopisného čtení. Dosáhnout toho lze někdy (a) prostou interpretací, (b) interpretací opřenou o nějakou paralelu, (c) interpretací spojenou s upřesněním interpunkce. Teprve tehdy, nelze-li této metody s prospěchem užít, se hledá řešení (2) v paleografické emendaci nebo (3) v předpokladu, že v dochovaném textu něco chybí, přičemž se lakuna i pouze předpokládá, i skutečná - tj. viditelná mezera v textu - často (4)

konjekturálně doplňuje, a to buď jen se zřetelem k obsahu, nebo s využitím stylistických paralel.

Všechny uvedené postupy byly v přednášce doloženy konkrétními příklady, vybranými z Ammiana Marcellina, a to XVI 10,14 (ad 1.a), XIV 7,8 (ad 1.b), XXIX 2,13 (ad 1.c), XX 4,13 a XXVIII 4,11 (ad 2), XXII 15,21 (ad 3), XXVIII 4,26 a XXIX 4,5 (ad 4).

Heinz Geiss, Die homerische Welt und ihre Wiederentdeckung
durch Heinrich Schliemann

(4.IV.1973)

To, o čem se vypráví v Homérově Iliadě, bylo ve světě učenců pokládáno až do druhé poloviny 19. stol. za neuvěřitelné; podle tehdejšího běžného názoru šlo v podstatě o bájeslovné prvky, které pak Homér oděl do literární podoby hérojského eposu. Věda se v té době soustředila jen na tzv. homérskou otázku, tj. na dávný spor učenců, zda byl Homér skutečně autorem jak Iliady, tak i Odysseje.

H. Schliemann, od jehož narození uplynulo v r. 1972 již 150 let, věnoval celou poslední třetinu svého života tomu, aby uskutečnil svůj dávný sen - odkryt a vykopat slavná místa, o nichž zpívá Homér v Iliadě, a dokázat tím, že se Homérovo vypravování opírá o historickou realitu. Své vykopávky podnikal Schliemann nejen v Tróji, nýbrž i v Mykénách a v Tírynthu a výsledky jeho výzkumů poskytly skeptickému světu vědců potřebné důkazy pro uznávání historičnosti homérského světa. V celé řadě případů se ovšem Schliemann mýlil a pozdější věda musila od některých jeho závěrů upustit, případně je výrazně přehodnotit. Homérská Trója není dnes hledána v druhé trojské vrstvě, nýbrž ve vrstvě VIIa, a nálezy z mykénských šachtových hrobů jsou minimálně o 300 let starší, než se Schliemann domníval.

Dvacáté století podepřelo pak historičnost homérského světa ještě celou řadou dalších argumentů, a zejména bezpečně prokázalo pro pokročilou fázi egejské doby bronzové existen-

ci písemných záznamů, ať už přímo na Krétě, či zejména v Mykénách a Pylu. V tomto světle se dnes již nade vši pochybnost nejvíce pojem homérského světa jako pouhá básnická fikce, nýbrž je pro nás zcela konkrétní realitou, třebaš ne vždy snadno do všech detailů postižitelnou.

Pavel Beneš, Latina a rétorománština

(29.V.1973)

Úvodem ocitoval mínění Karla Rochera-Skály, Josepha Vendryše, Carla Battistiho a Ernsta Gamillschega o jednotě románských jazyků a latiny. Formulaci E. Gamillschega doplnil o rétorománský Rumein ve Švýcarsku, kde se před lety účastnil rétorománského kursu: Uberspitzt formuliert, könnte man sagen, dass in Paris und Rom, Madrid und Lisabon sowie in Bukarest und Rumein lateinisch gesprochen wird. Na 15řádkovém dialogickém textu ukázal latinitu rétorománštiny i s germánským kalkem Tgei dat ei de niev? Was gibt es neues?

Německý instrát (termín M.A. Borodinové) pronikl dokonce i do spojek: aber, sunder, zuar.

Vzácností je predikativní adjektivum, které v sg.m. přibírá s: carstgaun cuntent spokojený člověk, ale Il carstgaun ei cuntents Člověk je spokojen.

U slovesa je originální ei v l.sg.: Jeu contel zpívám, ale i Jeu sundel jsem, Jeu haiel mám.

Příslovce na -mein má přízvuk na adjektivu: veramein opravdu.

Rétorománštiny se dosud mluví ve východním Švýcarsku (50 tisíc ob.), v jižním Tyrolsku (12 tisíc) a v severovýchodní Itálii (400 tisíc). Předpokládáný areál alpské latiny přesahoval i na levý břeh Dunaje a v dunajské a alpské oblasti byla příležitost k prvním slovansko-latinsko-románským kontaktům. Odtud můžeme snadno vyložit převzetí názvu římské metropole Roma ve slovanské podobě Rim. Ve všech oblastech rétorománštiny je hojná diftongace o v ie: bonum bien, ovum iev. Femininální tvary mají původní samohlásku, takže máme dvojice niev, nova;

miert, morta. Podobně v plurálu maskulina: iev, ovs; niev, novs. Ze singulárních dvojic se dá vysvětlit převzetí v podobě maskulina pod vlivem slovanského grad: Roma, Rom, Riem, Rim, Řím.

Adolf Erhart, Africa Romana

(16.X.1973)

Doba římského panství představuje jeden z nejvýznamnějších úseků v dějinách severní Afriky. Přednášející se pokusil zasadit toto období do celkového kontextu historického vývoje v severní Africe a zaměřil se zvláště na problém etnického složení obyvatelstva (jazyky praobyvatelů severní Afriky, otázka, jak dlouho přežívala latina v arabském období apod.). Přednáška byla doprovázena promítáním barevných diapozitivů – jednak antických památek v Tunisku, jednak i ze současného života této země.

Jan Šprinc, Antické názory na jazyk

(20.XI.1973)

O jazykovědě v dnešním slova smyslu se může mluvit teprve od doby Franze Boppa, kdy vznikla jazykověda jako zvláštní a samostatná nauka (r. 1816 dokázal Bopp příbuznost sanskrtu s jinými indoevropskými jazyky a tím založil srovnávací jazykovědu)

Ale nemůžeme shodit s miskou vah epochu trvající více než dvě tisíciletí, epochu, kdy ještě jazykověda nebyla oddělena od filosofie a historie. Také nemůžeme tuto dlouhou epochu studia jazyka nazývat nevědeckou nebo předvědeckou, protože se tehdy řešily velmi vážné takové kořenné otázky jazykovědy, jako je např. otázka původu a podstaty jazyka, otázka, zda souhlasí nebo nesouhlasí slova s věcmi, problematika souvislosti zvuku s významem slova, otázka slov jako zvukových či psaných reprodukcí představ či pojmů, v nichž se zrcadlí skutečnost, problematika logických a gramatických kategorií, otázka členů větních a částí řeči, otázka morfologického složení slova, otázka rozlišování lidských zvuků atd.

Proud dnešního jazykovědného poznání vznikl ze tří pramenů: z tradice staroindické, řeckořímské a arabské. Referent se soustředil ve své přednášce na tradici řeckořímskou. Osvět-
lil principy a vývoj antických jazykových teorií. Ukazoval, jak jazyková problematika antického světa byla těsně spjata s místem, které zaujímal jazyk v systému antického myšlení. Sledoval, jak se u Řeků proměňovaly koncepty jazyka a jak v souvislosti s životními podmínkami antické společnosti docházelo k změnám v systému myšlení. Analyzoval dialektickou metodou myšlení mytologické, "fysiologické" m. iónských přírodovědců, myšlení eleatů, sofistů (využití antiteze fysei - nomō, popř. thesei), "filologické" myšlení Platónovo, u kterého je po prvé doložen výraz filologos a filologiā, "logické" myšlení Aristotelovo a jazykovědné koncepty doby helénistické (stoickou a alexandrijskou). Pokusil se vysvětlit, proč právě stoikové viděli a zdůrazňovali v jazyce především odchylky (anomálie) a proč učenici alexandrijští zas zdůrazňovali tendenci k pravidelnosti (to je, že viděli v jazykových jevech především něco, což je "ana logon", analogické).

V závěrečné části přednášky zhodnotil referent přínos Římanů na poli jazykovědy (zásluhy o vývoj terminologie, úlohu zprostředkovatelů), charakterizoval antické jazykovědné bádání vůbec a ukázal, v kterých bodech mají antické teorie význam pro nás ještě dnes. Přitom upozornil i na to, že však vůdčí myšlenky moderní jazykovědy - aspekt vývoje jazyků a srovnávání jazyků podle příbuznosti - byly antickým učencům zcela cizí - cizí řeči nevstupovaly do jejich zorného pole.

VI. mezinárodní kongres klasických studií

Za široké účasti badatelů se ve dnech 2. - 6. září 1974 konal v hlavním městě Španělska VI. mezinárodní kongres klasických studií. Z pověření Mezinárodní federace společnosti klasických studií (Fédération internationale des associations d'études classiques = FIEC) a Španělské společnosti klasických studií (Sociedad Española de estudios clásicos) se jeho organizace ujal profesor madridské university Manuel Fernández-Galiano.

Ústřední tématem kongresu byla otázka šíření antické kultury ve Středomoří, zejména jak se projevoval odpor proti ní a z druhé strany, jak docházelo k její asimilaci v rozmanitých územích. Paralelně s tímto tématem však probíhalo několik dalších samostatných akcí. Bylo to zejména kolokvium o vztahu moderních věd a antického pojetí humanity, konané pod patronací Kurta von Fritze (Mnichov) a A. Michela (Paříž), dále sekce zaměřená na současný stav a organizaci papyrologického výzkumu, zasedání věnované 2400. výročí Platónova narození a série sdělení o vyznačných novinkách v oblasti klasických studií.

Kongres byl zahájen slavnostním shromážděním účastníků dne 2. září v 10 hodin ve Sjezdovém a výstavním paláci v Madridě za přítomnosti zástupců UNESCO a českých spolupředávajících španělských kulturních institucí. Jednání zahájil dosavadní předseda FIEC M. Durry (Paříž). Úvodní referát k ústřednímu tématu přednesl M. Fernández-Galiano, který ukázal, že střetání rozmanitých kultur ve starověkém Středomoří vedlo ke vzniku vyšších kulturních forem, jejichž vrcholnou syntézou se stala řecko-římská civilizace. José S. Lasso de la Vega, předseda Španělské společnosti klasických studií, hovořil o postavení klasických studií ve španělském kulturním životě a naplní práce své asociace. A. Michel pak uvedl některé aspekty, z nichž je možné sledovat námět kolokvia. Zdůraznil především otázku, zda rozvoj moderních věd činí antický humanismus bezúčinným v moderní společnosti. Závěrem zahajovacího zasedání podala dosavadní sekretářka FIEC J. Ernstová podrobnou zprávu o činnosti federace v posledních pěti letech.

Vlastní jednání kongresu se konalo v moderní budově filosofické fakulty v madridském universitním městě, kde pořadatelé měli k dispozici dostatečný počet potřebných místností. Zde pracoval též sekretariát kongresu a fungovala i pobočka pošty a banky. Po dobu kongresu byla otevřena rozsáhlá prodejní výstava odborných publikací.

Široký tematický záběr kongresu, velký počet účastníků (kolem 1200) a množství ohlášených referátů kladly na pořadatele značné nároky. Zásadním problémům ústředního tématu byly věnovány půlhodinové přednášky, které se konaly dopoledne ve dvou paralelně probíhajících sekcích. Odpoledne byla na pořadu dvacetiminutová sdělení k detailnějším problémům. Pro velký počet referentů byli pořadatelé nuceni i odpolední program dělit do dvou až tří souběžných sekcí. Odpoledne byla vyhrazena (teoreticky) i diskusi k dopoledním přednáškám. Protože většina účastníků však měla zájem vyslechnout ohlášená sdělení, přenášela se diskuse spontánně na neformální výměnu názorů v době přestávek nebo polední pauzy.

V širokém rámci ústředního tématu vzbuzovaly pozornost badatelů zejména vlivy východních civilizací na evropskou oblast v různých fázích jejího vývoje, působení řecké kultury v mimořeckých oblastech a rozvoj vzdělanosti v římském období a v rané fázi středověku. Řadu referátů a sdělení přednesli španělští badatelé, kteří se většinou zabývali místními kulturněhistorickými problémy. Ve středu jejich pozornosti bylo zejména keltiberské obyvatelstvo Pyrenejského poloostrova a jeho vzdělanost, jakož i orientální, karthaginské a římské vlivy, které na ni působily. Velká účast španělských vědeckých pracovníků, středoškolských profesorů i vysokoškolských studentů ukázala na zájem, který v zemi vyvolávají antická studia, a stala se i důkazem jejich velmi dobré odborné úrovně.

Výsledky kolokvia o vztahu moderních věd a antického pojetí humanity potvrdily životnost antického duchovního odkazu i v dnešní době. Jak se ukázalo, staví rozvoj moderních věd před lidstvo analogické a etické problémy jako kdysi ve starém věku. I dnes dává antické pojetí humanity předpoklady k jejich řešení.

Oficiální ráz měla recepce, pořádaná pro účastníky kongresu starostou města Madridu 3. září večer, jakož i závěrečné shromáždění účastníků dne 6.9.1974 v auditoriu ministerstva informací a turistického ruchu.

Kongres byl pečlivě organizačně zajištěn a měl ve všech svých složkách tvůrčí pracovní ráz. Při bohatém programu však bylo nad možnosti jednotlivce postihnout v plné šíři jeho obsah. Již z tohoto důvodu vyvolalo příznivou odezvu rozhodnutí pořadatelů vydat sborník přednesených referátů.

V souvislosti s kongresem se konalo dne 31.srpna 1974 v Madridě i valné shromáždění delegátů FIEC.

Rostoucí zájem o klasická studia ve světovém měřítku se projevuje kromě jiného i růstem počtu národních asociací, sdružených ve federaci. Zasedání se zabývalo řadou otázek technického rázu a zvolilo i nový pracovní výbor na příští období, jenž bude pracovat v tomto složení:

Předseda: D. Pippidi (RLR)

1. místopředseda: W.Schmidt (NSR)

2. místopředseda: W.H.Willis (USA)

Tajemník: F.Paschoud (Švýcarsko)

Pokladník: J.Bingen (Belgie)

Členové: H.Lloyd-Jones (Anglie)

I.Kajanto (Finsko)

Valné shromáždění delegátů FIEC přijalo s uspokojením sdělení o možnosti konat příští kongres v roce 1979 v Budapešti.

Jednání na valném shromáždění delegátů FIEC i průběh VI. mezinárodního kongresu klasických studií ukázaly růst prestiže i aktivity socialistických zemí i v této vědní oblasti.

J. Burian

Výstava "Římské nálezy v Čechách 1. až 4. století"
v Národním muzeu v Praze

Od listopadu 1973 do března 1974 proběhla v Národním muzeu v Praze výstava "Římské nálezy v Čechách 1. až 4. století". Výstavu připravil Vl. Sakař za přispění K. Kurze, architektem výstavy byl J. Rossmann. Provedl ji národní podnik Výstavnictví Praha. V únoru 1974 byl katalog výstavy, který připravil Vl. Sakař, ještě v tisku.

Cílem výstavy bylo ukázat širší veřejnosti vliv antické-
ho obchodu na naše území v době germánského osídlení. Výstava
měla demonstrovat rozšíření a frekvenci obchodních styků
s Římskou říší. V expozici byly naznačeny vlny jejich vzestu-
pu a úpadku. Největší přerušení obchodu s Římem nastalo za vá-
lek markomanských v letech 160 až 180 našeho letopočtu, což
je zde dokumentováno válečným materiálem.

Předměty řadila výstava chronologicky a podle nálezových
celků. Byly zde vystaveny některé významné a zajímavé exponá-
ty. Diváka jistě zaujaly nálezy antických plastik - pozdně helé-
nistických z Třebestovic (okr. Nymburk) a římských z Třebušic
(okr. Kladno), z Rýmáně (okr. Příbram) a Černuce (okr. Kladno).
Zajímavé byly ukázky zbytků vědérek nalezených na různých mís-
tech nebo misa z Terry sigillaty z Neratovic, exponáty z antic-
kého skla, šperky a mnoho jiných vystavených nálezů. Zvláštní
dodatek k výstavě tvořil panel s antickými mincemi, které se
v této době vyskytovaly. Pro výstavu jej připravil odborník
na antickou numismatiku K. Kurz.

Expozice měla na čtyřech místech doprovodné texty. Pro
lepší představu o tehdejší situaci doplňovaly výstavu tři ma-
py. První představovala Římskou říši. Byla to kopie mapy "Ta-
bula Geographica in usum scholarum descripta", která má asi
úroveň map používaných dnes při studiu latiny na vysoké škole.
Obchod směřující za hranici Římské říše - limes Romanus - je
zde z opatrnosti naznačen šipkami. Mapa má zhruba načrtnout
situaci Římské říše v tehdejší době a vztah ke zkoumanému
barbariku. Výšek mapy Klaudia Ptolemaia sloužil k představě
o vysokém stupni tehdejších geografických znalostí. Rekonstruk-
ce mapy byla provedena podle E. Šimka. Třetí mapa ukazovala

rozmístění a množství římských nálezů na našem území. Zachycu-
je část římské hranice a místa nálezů římské proveniencce na
území Čech. Z mapy je patrné, že největší hustota těchto nále-
zů je ve Středočeském kraji.

Důležité je, že výstava vznikla na základě dlouhodobého
výzkumu. Jednalo se vlastně o ukázkou materiálu uvedeného v e-
dici muzejních pramenů v publikaci, kterou v roce 1970 vydal
autor výstavy Vl. Sakař "Roman imports in Bohemia" v Národním
muzeu v Praze. Zároveň s výstavou se pořádal ve dnech 12. a 13.
února 1974 seminář "Římské importy". Zabýval se odbornou pro-
blematikou, která je shodná s tématem výstavy. Byl vypsán od-
dělením prehistorie a protohistorie Národního muzea v Praze a
jeho redaktorem byl Vl. Sakař.

Po stránce muzeologické působila výstava rozvážným výbě-
rem exponátů. Mapy byly voleny vhodně, i když třetí mapa byla
otevřeným problémem, pokud se týče přesného uvádění názvů.
Hrubé chyby se na této mapě dopustil její překreslovatel,
který místo názvu kastely (=menší opevněný tábor římského voj-
ska) napsal do mapy název kostely (toto slovo sice pochází ze
stejně slovního základu, ale jak všichni víme, má jiný vý-
znam). Nebylo by snad lepší zde užít latinského slova castel-
lum? Na problémy mapy a na chybu by diváka upozornil katalog.

Přes drobné vady, zavíněné většinou objektivními příčina-
mi, se výstava právem těšila značné pozornosti návštěvníků.
Můžeme o ní říci, že navazuje na výstavy z roku 1938 a 1951.

V. Bartůšek

Hans Günter Zekl: Der Parmenides. Untersuchungen über innere Einheit, Zielsetzung u. begriffliches Verfahren eines platonischen Dialog. Marburg/Lahn, N.G.Elwert 1971. 3 s., 314 s.

Tuto práci podal autor původně v r. 1968 jako disertaci na marburské universitě a později pak vyšla rozmnožena ofsetem u výše uvedeného nakladatele mimo jakoukoliv sbírku. Zekl si vzal jako téma jeden z nejobtížnějších platónských dialogů, jsa dobře vyzbrojen pro toto studium, protože se vedle studia klasické filologie věnoval také studiu filosofie. Jeho práci musíme zařadit do oblasti dějin filosofie, nejde mu ani o ediční poznámky, ani o filologický komentář kromě nezbytného minima, nýbrž o rozbor logický. Charakterizovat bychom tedy dílo mohli jako logickou analýzu nebo možná jako logickou část vědeckého komentáře tohoto dialogu.

Po stránce chronologického zařazení dialogu vychází podobně jako náš znalec F. Novotný z díla C. Rittera Platon, který podle statistického rozboru jazyka zařazuje toto dílo do zralého období Platónova života. Tento dialog, jak ostatně známo každému, kdo se poněkud zabýval Platónem, byl hodnocen ze dvou hledisek: jedno, metafysické (či lépe ontologické), vidělo v něm komplex nauky o jsoucnu – tak vedle starých novoplatoniků i řada jiných autorů, druhé jen logické cvičení, třetí možnost pak je, že jde o spis pseudoplatonský. Tuto třetí možnost dnešní platonologové už vůbec neberou v úvahu, neboť vznikla v období filologické hyperkritiky. V tom, že Plátón nezměnil až do stáří svého mínění o ideách, se přidržuje Zekl sedmého listu Platónova, o jehož pravosti dnes nejsou žádné pochybnosti.

Celý spis se Zeklovi rozpadá na osm hypotéz, které rozřadil do osmi kapitol, jež nazývá řady a každou tuto řadu rozkládá ještě na důvody (Argumente) a důkazy (Beweise). Každou tuto část pak rozebírá co do obsahu pojmu, o kterém se diskutuje v dialogu. Při tom Zekl velmi pečlivě, leckdy i za použití rovnic moderní výrokové logiky, rozebírá a ukazuje umyslné rozpory a sofismata. Při tom vychází ze sémantického významu

jednotlivých pojmů, takže filologické hodnocení předchází hodnocení logickému. Plný užitek z díla bude mít především čtenář, který vedle výborného školení graecistického bude ovládat také nejen v plném rozsahu dějiny filosofie, ale i klasickou a nearistotelskou logiku, a bude mít aspoň originál díla s různými komentáři, jakož i překlad do několika jazyků po ruce.

Přesto však upozorním na závěrečné hodnocení: Zekl se hledí vymnout několika extrémům. Parmenidés není nejhlubší dílo platónské filosofie; neobsahuje vlastní učení o ideách, ale také není duchaplnou ironickou hříčkou, je to podle něho dialog, který v první polovině připouští kritiku idejí, aby v druhé části provedl kritiku kritiky a přivedl ji ad absurdum.

Studium knihy, která svou stavbou vzdáleně připomíná díla Spinozova, nepovažuji za snadné, ale domnívám se, že při pečlivém a opravdu vědeckém studiu Platóna bude velmi potřebná, třebaš by badatel nesouhlasil do všech detailů s veškerými jeho závěry a postupy. Vždyť Zekl snad vyčerpává veškerou literaturu o Platónovi, vydanou za posledních 150 let, včetně časopisecké v západních jazycích, spolu se skandinávskými, kromě španělských a portugalských prací. Je to celkem kolem 180 titulů a 40 titulů vydání a překladů Platóna a Aristotela. Z novodobých filosofů věnoval pozornost jen Leibnizovi, Hegelovi a Franzi Mehringovi. Znalost Hegela a Mehringa mě přesvědčuje o tom, že Zekl nepovažuje Platóna za předchůdce moderní dialektiky ani v idealistickém (hegelianském) ponětí, ačkoliv dílo Parmenidés je k tomu obzvláště svůdné.

H. Kopřiva

Aristoteles, Poetik. Griechisch und deutsch. Aus dem Griechischen Uebersetzung von Walter Schönherr. Durchsicht der Uebersetzung u. Anmerkungen von Ernst Günter Schmidt. Nachwort von Marie Simon. 3. (1. zweisprachige Aufl.). Leipzig Phil. Reclam s.a. (v tiraži tisk 1972). Reclams Universal-Bibliothek 82.B.

Jedno z nejpopulárnějších a nejoblíbenějších děl Aristotelových není třeba odborníku dlouho představovat. Je také

jisté, že většina Aristotelových děl dává možnost nejrozumnější interpretace, která se nakonec může projevit i v překladu samém ať již z hlediska filosofického, tak i filologického.

Zajisté vydání v naprosto populární knižnici by nemělo žádnou cenu, kdyby nešlo o dvojjazyčné vydání, za jehož základ byla vzata edice jednoho z nejnovějších znalců Aristotela, Rudolfa Kassela-Aristotelis de arte poetica liber. Rec. Rudolphus Kassel. Oxonii 1968. Oxford University Press.

Ačkoliv vydání bylo autorizováno, nebyl k tomuto populárnímu, dá-li se to tak nazvat, vydání připojen ani pod čarou, ani nikde jinde kritický aparát. Žel původní vydání oxfordské mi bylo nedostupno, tak jsem se mohl spolehnout jen na vlastní porovnání s proslulým kdysi a velmi oblíbeným vydáním Wilhelma Christa, které vyšlo několikrát stereotypicky v Bibliotheca Teubneriana. Z toho usuzuji, že Kassel si počíná oproti Christovi velmi střizlivě v doplňcích ex coniectura a v atezích, text na významných místech je změněn oproti Christovi asi na 30 místech, mimo drobné záměny čtení, které jsem neshledoval. Tím by se toto dílo mělo stát součástí knihovny každého klasického filologa, neboť je cenově velmi dostupné, při tom v elegantním paperbacku. Zda proti Kasselovi ještě nějak upravili text originálu překladatelé, nemohu říci, ačkoliv se spíše domnívám, že ne.

Pro vydání je také významný doslov, který se snaží hodnotit Aristotelovu Poetiku z hlediska marxistického a cituje poměrně málo známé názory Plechanovovy o Platónově a Aristotelově estetice.

Poznámky, které napsal E.G.Schmidt, se opírají o vydání Aristotelovy Poetiky A.Gudemanna (Berlín a Lipsko 1934), na které překladatelé odkazují pro další studium.

K vlastnímu překladu lze podotknout jen to: ačkoliv němčina je schopna v daleko větší míře hypotaxe než mnohé jiné moderní evropské jazyky, obzvláště slovanské, a německá překladatelská škola byla dlouho tvrdí často až nemotorného jazykového klasicismu, který pravem kritizoval slavný Wilamowitz, dáva tento překlad přednost krátkým jednoduchým větám. Postrádá takřka to, co se nazývá filologický ráz. Také pokud se týče

logického členění, tak překladatel, resp. revisor překladu učlenil text vedle původních kapitol ještě na odstavce přijatelnější pro moderního čtenáře.

Nakladatelství Reclamovu bychom přáli, aby se nebálo vydávat ještě více dvojjazyčných textů, snad to znovu obrodí, hlavně u studující mládeže, zájem o jazyková studia.

H. Kopřiva

Georg Nikolaus Knauer: Die Aeneis und Homer. Studien zur poetischen Technik Vergils mit Listen der Homerzitate in der Aeneis. Göttingen Vandenhoeck & Ruprecht s.a. (1964?) (Hypomnemata. Untersuchungen zur Antike und ihrem Nachleben.)

Jako jeden z nejstarších problémů klasické filologie a literární vědy vůbec můžeme označit vztah Homeros-Vergilius. Literatura o tomto problému je opravdu již nepřehledná. Souhrnná díla bude čím dále tím obtížnější psát. Autorovi se podařilo vytvořit pojednání o 550 s.in 8° a pěti přílohách se schematismy za pouhé tři roky a podat je jako habilitační práci na Svobodné universitě v Berlíně. Při této mravenčí práci mohl Knauer studovat vedle knihoven NSR obzvláště v knihovnách Britského musea a Firestone Library v Princetoně v USA (stát New Jersey).

Vezmeme-li jeho bibliografii použitých prací, vidíme, že prostudoval před vlastní literární prací dvoje velké moderní kritické vydání Vergilia a Homera, pět překladů Homera a Vergilia do němčiny a 52 komentářů, ať již samostatných nebo spojených s vydáním těchto dvou klasiků, které považoval za klasické, od r. 1539 až do 50. let tohoto století, dále devět odborných slovníků, kromě toho zaznamenal 208 drobných monografií, ať již samostatně nebo časopisecky uveřejněných. Práce, které osobně prostudoval, označil hvězdičkou, takže z 208 bibliograficky podchycených jen 18 neznal de visu.

Už toto samo o sobě by byla záslužná práce, neboť pouze pro poslední století mu mohla práci usnadnit italská bibliografie Giuliana Mambelliho, Gli studi Virgiliani nel secolo XX, Contributo ad una bibliografia generale. Firenze 1940-2

svazky. Autor ve své práci jde mnohem hlouběji, než se tomu dělo dosud, když se srovnávaly jednotlivé zpěvy homérských básní a Aeneidy. Takové práce byly mnohdy již konány s větším nebo menším zdarem, při čemž někdy byly srovnávány i charaktery hlavních hrdinů.

Knauer jde dále: srovnává jednotlivé zpěvy, pak jednotlivé scény, od těchto přechází ke srovnávání jednotlivých hrdinů vypravování nejen předních, ale i druhého řádu, při čemž ukazuje, jak která osobnost Vergiliova absorbuje jednotlivé osoby homérské, a všimá si, snad poprvé, jak parafrázoval Vergilius jednotlivé homérské verše, neboť někdy se blíží k překladu v moderním slova smyslu, jinde pak jde o poměrně volné přepracování. Aby se při takové minuciózní práci vyhnul zbytečné mnohomluvnosti, užil při své práci symbolů.

Celou svou mravenčí práci Knauer ještě jednou resumuje ve 2. díle knihy soupisu homérských citátů v Aeneidě, což zaujímá "pouhých" 168 stran, včetně 13 stran poznámek.

Dílo ukončuje rozsáhlý smíšený, osobní i předmětový rejstřík, při čemž v osobním rejstříku jsou jména heroů i jména autorů, počínajíc starověkem.

V dnešní době se stává čím dále tím více zvykem pracovní výsledky shrnout do různých schemat a statistik. Tato kniha obsahuje tato schemata: 1. chronologickogeografické komentovaných vydání, jak Vergilia, tak Homéra; pak jsou to náčrty, kde jsou křivkami znázorněny vztahy: 2. Aeneis VI a XI Odysseia; 3. Aeneis I-VI; Od.V.-XII.; 4. Aeneis III a Odysseia IX. a XII.; 5. tabulka syntetického srovnání homérských básní, Apollónia Rhodského Argonautik a Aeneidy.

Dílo sice nepatří mezi zábavnou četbu, ale pro svou důkladnost bude dlouhou dobu základem homérovského a ještě více vergiliovského bádání.

U nás je dostupné v Universitní knihovně Praha pod sign. T 363.

H. Kopřiva

J.B.Souček, Řecko-český slovník k Novému zákonu. 2.doplněné vydání připravili Jan Heller a Petr Pokorný. (Skriptum pro studijní účely Komenského evangelické bohoslovecké fakulty, v Ústředním církevním nakladatelství v Praze). 1973, editce Kalich. Stran 575. Cena váz. 31 Kčs.

Autorův čin - vytvoření středně velikého slovníku, který by zaplnil mezeru citelně pocítovanou - můžeme jenom přivítat: pokud kdysi byly k dispozici, jsou už dávno rozebrány, popř. nemohou dobře posloužit, neboť jsou méně užitečné, protože nejsou sepsány česky. Zvláštností tohoto slovníku pak je, že má sloužit hned dvěma účelům: jednak má usnadnit porozumění řeckému, původnímu textu knih Nového zákona, jednak poučit uživatele o vztahu textu novozákonního k textu tzv. Septuaginty (starého předkřesťanského překladu knih Starého zákona). Tím se ovšem práce autora slovníku značně zkomplikovala, ale systém značek, které slouží k porozumění, je tak promyšlený, že stačí jenom krátký čas, aby uživatel do něho pronikl. A je dokonce schopen i vyznat se v rejstříku hebrejských a aramejských ekvivalentů, který tvoří poslední část slovníku. Je tedy rozdělení této užitečné knihy takovéto: úvodní část, která obsahuje především pokyny a vysvětlivky, umožňující pracovat se slovníkem, dále pak vlastní slovník, zpracovávající obecná slova (15-285), jména vlastní (286-338), rejstřík některých obtížnějších mluvnických tvarů (339-355) a už zmíněný rejstřík ekvivalentů semitských (356-374). Upravovatelé 2. vydání doplnili v oddíle řeckých obecných slov užitečné údaje o výskytu jednotlivých výrazů v textu Nového zákona.

(Revisi oddílu obecných slov, začínajících hláskou a (celkem 38 stran) jsem zjistil poměrně velký počet nevykorigovaných slov - většinou arci drobných chybiček: 22; podávalo se však na str. 24 - pod heslem alalētos ponechat znění nevyslovitelný).

L.Varci

Vratislav ŠMELHAUS, Řecká patrologie I-II (133 + 144 stran). Ústřední církevní nakladatelství, Praha 1972. (Skriptum pro studijní účely Komenského evangelické bohoslovecké fakulty; edice Kalich). Cena 22 Kčs.

Publikace, určená především pro posluchače bohoslovecké fakulty. Tím je také dán její zvláštní ráz: nejenže je věnována oblasti, která může zajímat v první řadě (začínající) bohoslovce, nýbrž předpokládá znalosti i z jiných bohosloveckých disciplín, jejich terminologie; proto se čte na některých místech méně lehce čtenářům stojícím mimo onu ne právě početnou skupinu, jíž je určena oficiálně. Tím však nechci tvrdit, že by po ní nemohl sáhnout s prospěchem i zájemce z jiných institucí nebo zájmových oblastí.

Autorův výklad zahrnuje literární jevy a osobnosti od doby před vznikem vlastního křesťanství: chce ukázat, z jakých prvků se křesťanství utvářelo, jakou muselo vést polemiku proti četným odpůrcům vnějším, ale i z vlastního tábora. Při tom si počíná tak, že pro přehlednost zahrnuje v jednotlivých kapitolách pokud možná vždy význačné jednotlivé myslitele nebo celou k sobě patřící skupinu, i když se tím tříští časova posloupnost: tak, když manicheismus je zařazen (spolu s koptskými gnóstickými texty) do 1. kapitoly 18-30; (ale je otázka, kam jinak by měly být zařazeny); podobně v kapitole 2., kam je zařazena křesťanská apokryfní literatura; (31-62). Zde se musíme zmínit i o úvodu (5-17); z toho se čtenář poučí o pojmu patrologie, její historii a jiných obecnostech. Už na těchto nepříliš početných stránkách se ukazuje autorova schopnost vyhmátnout z materiálu, jež měl k dispozici, co je důležité, co snese pouhou zmínku, popř. co není vůbec nezbytné. Nezastíráme si, že tu jde o dílo kompilační, ovšem o kompilaci užitečnou, dobře uváženou a promyšlenou, neostýchající se i hodnotit. Přitom se snaží o úplnost, nikoli však tak, že by uváděl kdekteřého spisovatele, nýbrž tak, že chce u vybraných autorů podat vše, co je důležité.

První osobností výrazně křesťanskou je autorovi Justinos Martyr: tím je také dáno, že se mu zcela ztrácí tzv. apoštolští otcové (63-68) (resp. objevují se až v bibliografické

části, v seznamu českých překladů!). Po Justinovi následují v rychlém sledu Eirénaios (69-73), Kléméns Alexandrijský (74-84), Órigenés (85-106), Eusebios Kaisarejský, u něhož našel Órigenés útulek (107-113), nikoli např. popěrač Antikristův Hippolytos; konečně pak úporný bojovník, který šel za své přesvědčení čtyřikrát do vyhnanství, Athanasios (nebo jak jej někdy označuje, Athanáši!). Tak dospěl až do doby po koncilu níkajském, po němž se uplatnily některé nové interpretace křesťanských dogmat. Z autorova výkladu, volby ukázek i z množství informací, jež podává o jednotlivých Otcích, je zřejmé, že autor sympatizuje s těmi, kteří se snažili křesťanství sloučit s helénskými tradicemi, tedy s Klémentem Alexandrijským, a samozřejmě (a právem) s Órigenem, jež ztotožňuje - byť ne s naprostou jistotou - s Órigenem, spolužákem Plótínovým, o němž se dovidáme z Porfyriova životopisu Plótina. Škoda, že není věnováno více pozornosti novoplatónovcům vůbec - jejich vliv na utváření křesťanství, tj. jeho dogmatiky, byl nadmíru veliký.

Druhý díl, číslovaný s prvním průběžně, začíná "třemi velikými Kappadockými", Basileiem Velikým (137-148), Grégoriem z Nazianzu (149 - 157) a Basileiovým bratrem Grégoriem z Nyssy (158-171), které odstiňuje na praktické organizátory, jimiž jsou Basileios a do značné míry i Grégorios z Nazianzu ve srovnání s Grégoriem z Nyssy, duchem spekulativním, theoretickým. Po nich následují představitelé školy antiošské, nejracionalnější, udržující tradici aristotelovskou, Diodóros z Tarsu (172-176) a Theodóros z Mopsúestie (177-188) i Jan Zlatoústý (189-201), vždy zasazení do historické souvislosti, která dává poznat i osobní osudy, leckdy velmi těžké. Nechybí ani jako živel nonkonformní Synesios z Kyrény, jemuž stát se metropolitou v Kyréně bylo občanskou výzvou vůči současné společnosti, jenž však nechtěl provést „sacrificium rationis“, a proto předložil alexandrijskému patriarchovi seznam bodů, v nichž nemohl souhlasit s oficiální věroukou (202-212). Jménem Kyrilla, patriarchy alexandrijského (213-224), přicházíme do období bojů, které vedly nakonec k schismatickému odloučení monofystických církví, jež často rozpoutávaly s pomocí fanatických mnišských davů protipohanské bouře: při jednom tako-

vém pogromu r. 415 rozsápaly demagogy rozvášněné davy učenou Hypatii. Nelze při tom vyloučit podezření, že v pozadí toho krvavého incidentu stál koneckonců právě patriarcha Kyrillos.

Pseudodionýsios (též Pseudoareopagita) je podle pozdější tradice autorem čtyř rozsáhlých spisů, plných mystických pouček. Náš autor je prostě nezavrhne, protože přes jejich kurióznost tu jde o "jednotný vyšší celek, uvážlivě rozvržený theologický systém", Pseudodionýsios také vyslovuje přesvědčení, že hříšný kněz nemůže být prostředníkem boží milosti; ale zase proti těm, kdo odvozují svou autoritu z mystických hlubin askéze, zastává názor, že moc rozhřešovat hříšníky přísluší z božího ustanovení výhradně hierarchickému kněžstvu (225-235).

Zde už, nechtěl-li se autor zaplést do neúměrně dlouhého vyprávění o postavách, které si namnoze ani naši pozornosti nezaslouží, spokojil se jen dvěma: Maximem Vyznavačem (236-247), jehož tragický osud - jeho život skončil ve vysokém věku, kdy byl zbičován, vyřiznut mu jazyk a uťata mu pravá ruka - ukazuje, jaká muka dokázali podstoupit odpůrci césaropapistické církve v dobách, kdy se byzantská říše začala hroutit pod náporu islámu. - A jako poslední z Otců je zarazen klasický představitel theologického tradicionalismu, pocházející ze vznešené arabské rodiny, Jan z Damašku, jehož silnou stránkou byla schopnost vytvořit z rozptýleného materiálu, sebraného a zvládnutého s velikým rozhledem, logickou konstrukci jednotného theologického systému.

Každá kapitola je zakončena seznamem publikací, které byly o té které osobnosti nebo jejich skupině sepsány a otištěny. Mimoto je (na str. 252-254, resp. 255-259) tu zařazena bibliografie českých překladů probíraných děl, ba i těch, o nichž nepadla v textu ani zmínka; takže překlady uveřejněné v kemptenské Bibliothek der Kirchenväter. Nakonec pak (261-277) nezbytný rejstřík jmenný a věcný.

Musíme se však zastavit ještě u jedné stránky, která je zvláště dnes předmětem sporů, tj. o psaní cizích, zde speciálně řeckých slov a jmen. Co je třeba autorovi vytknout v první řadě, je nedůslednost! Vždyť opravdu není třeba psát jednou "authentický", podruhé zas "autentický" (a nejednou dokonce

komparativ "autentičtější"), nebo v oblasti jmen vlastních vedle "Athanasia" podivně znějícího "Athanaše", vedle "hierónyma" (v češtině ostatně zabydleného) Jeronyma - a jiných více! Nezvykle však působí u jmen cizích, je-li napodobována grafika řecká: tak "exégétický", "métropolitní", "tneóretický".

Užitečnost spisu je zvýšena tím, že autor uvádí celé - kratší nebo delší - pasáže z probíraných spisů (ovšemže v českém překladu) a tím čtenáři přibližuje nejen celé osobnosti, nýbrž i jejich díla. Nemohu se však zbyť dojmů, že první svazek je v tomto směru bohatší a zdařilejší než druhý. Zřejmě je autor s látkou tohoto svazku obeznámenější - to mu nebudeme zazlívat, nýbrž přijmeme to jako jev zcela obecný a samozřejmý.

L. Varcl

Magistri Iohannis Hus Passio Domini nostri Iesu Christi, Editio Anežka Vidmanová - Schmidtová, Pragae 1973, Academia, 276 p., 12 tab.

Kritické vydání každého Husova díla znamená pro českou medievalistiku událost. Uzavírá se dlouholetá práce s textem, poznamenaná řešením řady složitých edičních problémů, dozrálo i poznání o genezi a funkci vydávaného díla.

Poválečné husovské edice objevily nové skutečnosti a vztahy, zpřesnilo se poznání Husovy literární činnosti. A. Vidmanová - Schmidtová se na tomto procesu podílí významnou měrou. Zaměřila se na zpřístupnění nomiletického díla Husova a její edice a studie přinesly nový pohled na funkci Husova kazatelského a spisovatelského díla. Její zásluhou se zda již prokázat, že Husovy latinské postily nebyly pouhými materiáliemi, které sloužily jako podklad pro česká kázání v Betlémské kapli, ale že mely dvojí funkci. Některé byly knižními postilami, sestavenými na základě proslovených kázání v předchozím roce, jiné měly školský charakter a byly vlastně pomůckami pro příští kazatele. Do první kategorie postil patří např. Collecta, složená na základě kázání z let 1404-1405, Postilla adumbrata z let 1411-1412, připravená

k vydání B. Rybou, a snad též Dicta z r. 1406, která však dosud nebyla dostatečně objasněna. Mezi školní kazatelské příručky, které byly dosud také mylně interpretovány, náleží především Passio Domini nostri Iesu Christi, zpřístupněná nyní kritickou edicí, tzv. postilla De tempore z r. 1408-1409 (srov. A. Vidmanová, Husova tzv. Postilla De tempore (1408-1409), LF 94, 1971, 7-22; autorka prokázala, že jde o dvoudílný komentář k perikopám, který byl sestaven pro libovolný rok a jenž vznikl pravděpodobně v letech 1406-1407), Quadragesimale z r. 1410 a řada kázání ze sbírky Sermones de sanctis. Jde tedy o zcela novou interpretaci Husových latinských homiletických textů i současně nový pohled na Husovu literární činnost v prvních letech jeho působení.

Passio Domini nostri Iesu Christi vznikla spojením Husova komentáře k Janovu evangeliu (13, 1-15) z roku 1401 nebo 1402 (Sermo in cena Domini coram populo habitus) s již hotovým komentářem k evangelní konkordanci o Utrpení Kristově, který Hus nyní jen poněkud rozšířil a povrchně zredigoval. Myšlenkově nejde tedy o žádné dílo, které by bylo pro Husův duchovní vývoj rozhodující. Passio je běžným textem universitní praxe, dílem, které nenese ještě žádné stopy pozdějšího Husova reformního úsilí. Přehlédneme-li např. výběr autorit, o něž se opírá, postrádáme úplně Wiclefa, který zdomácněl až v pozdějších spisech Husových. Nejvíce je uváděn (Pseudo) - Augustinus, Beda Venerabilis a (Pseudo) - Chrysostomus, často citovanou autoritou je i Glossa ordinaria a z theologi Bernardus Claraevallensis a Simon Fidatus de Cassia.

O autorství Passio není spolehlivého dokladu. Sice se Husovo jméno objevuje na přidešti kodexu Praha UK V H 27 ("Hussii commentarius super aliquot capita Iohannis Evangeliste"), avšak tu jde o pozdější připsanek; podobně svědectví norimberské edice (Monumenta et opera II, Norimbergae 1558) není směrodatné, protože je pozdní a kromě toho zahrnuje i takové spisy, které jsou Husovi připisovány prokazatelně omylem. O přijetí Husova autorství rozhodla stará tradice, stanovisko hlavních husovských badatelů i okolnost, že se Passio objevuje více než v polovině rukopisů, obsahujících ještě jiné husovské látky. Rozhodnutí vydavatelky je odůvodněné a správné. není

zásadní námitky, která by Husovo autorství vylučovala, lze se však opřít o soubor nápovědí, které Husovo autorství připouštějí.

Passio, která je svou strukturou souborem výpisků z církevních otců a glos, komentujících biblický text, se dochovala ve dvaceti třech kodexech a v norimberském paleotypu. Bohatá rukopisná tradice však úkol editorce neusnadnila. Text podléhal řadě změn, především různým doplňkům, a je obtížné stanovit, co je ještě původním husovským jádrem a co již pozdějšími přídatky. Editorce postupovala uvažlivě a přizpůsobila této tradici metodu své práce. Všechny dochované materiály řadila do textu, části, které se dochovaly zřetelně jako doplňky, otiskla menším typem písma; toto řešení je praktické i přehledné, neboť okamžitě za textem je jasně vyznačen pramen, odkud se čerpalo. Do aparátu se tak dostala jen různocitění v užším slova smyslu. Velká pozornost byla věnována i meziřádkovým a marginálním glosám. Byly registrovány v textu s přesným vytčením slova, k němuž se vztahují, i udáním pramene. Objevuje se v nich řada českých glos, mnohdy jazykově zajímavých; všechna česká slova jsou shrnuta ve zvláštním rejstříku, připraveném E. Fleischmannovou. Kritický aparát není přetižen, dává však dostatečnou oporu pro orientaci v rukopisné tradici, pro vytčení určitých rukopisných skupin. Zvláštní pozornosti zasluhuje mravenčí práce s citáty. I když se vydavatelce nepodařilo všude určit pramen, přece jen velká část citací je identifikována a přesně označena. Metodou své ediční práce, citlivě respektující zvláštnosti jazyka, stylu i pozdně středověké ortografie, dala A. Vidmanová-Schmidtová husovským editorům model, jak by moderní edice pozdně středolatinšského textu měla vypadat. Oceňujeme zvláště tendenci "neočisťovat" text, respektovat zápis, důvěřovat rukopisům; autentický Hus nepsal vybroušenou latinou, ale latinou s řadou chyb a neobratností. Je správné, že nejsou zastírány nebo skrývány. Badatelům se tak dostal do rukou text, který se může stát spolehlivým základem pro speciální práce řady medievalistických disciplín. Editorce zato náleží plně uznání i poděkování.

P. Spunar

Výroční členská schůze JKF se konala dne 25.ledna 1973. Výbor, zvolený v roce 1972, pracoval nadále pod vedením svého předsedy prof.K.Janáčka a zabýval se především náplní přednášek, stavem členstva a financí a publikační činností, jež je spojena se stále většími obtížemi. Počet členů JKF činil ke dni 31.12.1973 364, z toho 260 v Praze a 104 v Brně. Slovenská jednota klasických filologů je samostatnou společností, její předseda, prof. M. Okál, je však místopředsedou naší JKF.

Hlavní náplní práce JKF byla stejně jako v uplynulých letech činnost přednášková. Pražská Jednota uspořádala 7 přednášek a jeden slavnostní večer k sedmdesátinám prof.Ludvíka Svobody společně s Literárně vědnou společností a Filosofickou fakultou UK. Brněnská odbočka uspořádala 6 přednášek, odborná skupina brněnské pobočky se sídlem v Olomouci 5 přednášek. S potěšením lze konstatovat, že proti předcházejícím letům stoupl počet návštěvníků přednášek a hojně se jich zúčastňují studenti.

Brněnská pobočka pracovala pod vedením svého předsedy doc.O.Pelikána, pokračovala ve spolupráci s Krajským pedagogickým ústavem a s gymnasiem v Králově Poli, kde je rozšířené vyučování latiny a řečtiny. Rovněž odborná sekce brněnské pobočky se sídlem v Olomouci byla prostřednictvím Krajského pedagogického ústavu ve styku s učiteli latiny Severomoravského kraje.

Odborná skupina pro medievalistiku, vedená dr.P.Spunarem, pokračovala v pořádání přednáškových večerů s diskusí, jichž bylo celkem jedenáct. Přednášky čerpaly z nejružnějších disciplín medievalistiky a setkávaly se s živým zájmem. Potěšitelný je zájem studentů; bylo by však třeba, aby v souvislosti s přípravou jejich disertací byly zvláště dobré práce doporučovány jejich školiteli včas k prodiskutování. Mezi pozvanými řečníky se objevili i dva vědečtí pracovníci z Polska, při jejichž přednáškách bylo možno řešit také závažné teoretické problémy. Novinkou v činnosti skupiny bylo uspořádání tematického zájezdu, který navazoval na jednu z přednášek.

Cesta vedla na Bezděz a do Sedlce u Kutné Hory, odborný výklad o architektuře cisterckého typu podal dr.Jaromír Homolka. Zájezd odborně i společensky splnil svou funkci a stal se podnětem k založení nové tradice v činnosti skupiny. Za laskavé propůjčování místností k pravidelným schůzkám je třeba poděkovat děkanátu filosofické fakulty Karlovy university a doc. Ivanu Hlaváčkovi za všechnu prokazovanou pomoc.

Přednášky v medievalistické skupině : J.Kolár, K otázce alegorických plánů ve stč.povídkách o Bruncvíkovi (9.ledna 1973); J.Homolka, Otázky kolem dvorského umění za Václava II., I-II (20.února a 27.března 1973); J.Kramařík, Etnografie na přemyslovské scéně v znojenské rotundě (13.března 1973); E.Kindler, O byzantské hudbě (10.dubna 1973); K.Dvořák, Staročeská exempla (15.května 1973); K.Stejskal, "Rod císaře Karla" na Karlštejně a jeho domnělé kopie (5.června 1973); S.Mathauserová, K otázce žánru ve staroruské literatuře ve světle diskuse na slavistickém kongresu ve Varšavě (25.září 1973); T.Rosławowski (z Varšavy), Problémy trhu a měst v raném středověku (30.října 1973); A.Vidmanová, Středolatinští beletristé a Čechy (13.listopadu 1973); J.Korolec (z Varšavy), Z výzkumů polské filosofické medievalistiky (4. prosince).

Kabinet románských jazyků Krajského pedagogického ústavu v Praze 1 uspořádal za vedení dr.J.Taišlové v roce 1973 6 seminářů pro profesory latiny. V lednu přednášel D.Machovec na téma "Zrod filosofie v antickém Řecku (Miletická škola a Aristotelés)", v únoru týž na téma "Filosofická antropologie v antickém Řecku a Římě (od navázání na mytologii až po epikureismus a stoicismus)"; v dubnu se konala společná hospitace na gymnasiu v Praze 3, Sladkovského nám., ve třídě prof. P.Zuzákové, v květnu literární beseda pro profesory latiny (popř.češtiny) a vybrané žáky škol II.cyklu, na níž přednášel J.Fišer "O filosofickém významu III.knihy Lucretiovy De rerum natura"; v září promluvil A.Hakenová "K ideové výchově při vyučování klasickým jazykům"; v listopadu se konala beseda o umění, na níž přednášel V.Mencl "O smyslu antického umění". Semináře se konaly v posluchárně KPÚ (Praha 1, Týn 2), besedy v Klubu školství a kultury v Praze 1 (Na příkopě 10). Za výbor JKF se seminářů zúčastňovala prof.E.Svobodová.

Zprávy JKF se pro stále se stupňující potíže s tiskem vydávají od roku 1973 fotoprintem. Jejich výroba se však stále opožďuje. Jako v předcházejících letech byl redaktorem Zpráv JKF prof.L.Varcl a redakční tajemnicí dr.A.Vidmanová. I nadále pokračuje spolupráce se Slovenskou jednotou klasických filolůgův, která ve Zprávách tiskne své příspěvky a odebírá je pro své členy.

Bibliografická komise měla r. 1973 22 členů a pracovala jako v letech předcházejících pod vedením dr.L.Vidmana. Místo dr.J.Bouzka se ujal excerpce archeologických publikací prom. hist.J.Bažant. Pokračovala excerpce pro Bibliografii řeckých a latinských studií v Československu za léta 1972-1973.

Činnost knihovny JKF, vedené dr.E.Stehlíkovou, záleží především ve výpůjční službě čtenářům, členům JKF, ve výjimečných případech i nečlenům. Knihovna je průběžně doplňována vlastními nákupy čs. produkce z oboru. Dalším zdrojem získávání knih je výměna publikací se zahraničními institucemi i dary členů. Knihovna vzrostla v roce 1973 o 19 svazků v hodnotě 620,50 Kčs a měla ke dni 31.12.1973 celkem 26.835 inventárních čísel v hodnotě 160.033,52 Kčs.

Nadále pokračovala spolupráce JKF s Krajskými pedagogickými ústavy, především v Praze, Brně a Olomouci. Zvláště odborná sekce brněnské pobočky se sídlem v Olomouci pořádala přednášky ve venkovských městech. Rovněž v Liberci dále pokračovala spolupráce se Socialistickou společností pro vědu, kulturu a politiku, pro niž připravil V.Bahník dva večery v Naivním divadle v Liberci (Řecké dějepisectví, Římská lyrika).

JKF je členem FIEC (Fédération Internationale des Associations d'Etudes Classiques), stálým zástupcem JKF pro FIEC je prof. P.Oliva.

L. Vidman

Zpráva o hospodaření JKF za rok 1973

Počáteční hotovost k 1.1.1973	Kčs	8.038,05
Členské příspěvky a zápisné	Kčs	6.820,—
Prodej publikací (Zprávy JKF)	Kčs	7.118,—
Ostatní příjmy (prodej ze skladu)	Kčs	791,50
Dotace ČSAV	Kčs	35.300,—
Příjmy celkem	Kčs	58.067,55

Výdaje:

Inventář	Kčs	—
Mzdový fond	Kčs	21.660,—
Odměny za práce	Kčs	2.385,60
Cestovní výdaje	Kčs	2.473,60
Materiálové výdaje	Kčs	1.108,45
Práce a služby	Kčs	3.807,20
Finanční náklady	Kčs	2.246,—
Tisk Zpráv JKF	Kčs	10.665,—
Výdaje celkem	Kčs	44.345,85
Zůstatek k 31.12.1973	Kčs	13.721,70
z toho: na běžném účtu u St.spořitelny ...	Kčs	18.316,36
v pokladně	Kčs	172,34
záloha Brno	Kčs	247,—

Základní prostředky

Inventář (základní prostředky, drobné a krátkodobé předměty)	Kčs	52.602,53
Materiálové zásoby (sklad učebnic a ZJKF) ...	Kčs	113.312,40
Knihovna vč.Brna	Kčs	160.033,52
Zákl.prostředky	Kčs	326.948,45

Jmění k 31.12.1973

Peněžní prostředky v Praze	Kčs	18.468,70
Peněžní prostředky v Brně	Kčs	247,—
Základní prostředky	Kčs	326.948,45
Jmění celkem		345.664,15

B.Mouchová

Hlavní zásluhu na tom, že Jednota klasických filologů plnila i v roce 1973 svou přednáškovou i publikační činnost, má Československá akademie věd, která tuto vědeckou společnost dotovala částkou Kčs 43.000,— (z toho Kčs 13.500,— připadá na Zprávy JKF). Vlastní příjmy společnosti tvořily členské příspěvky a zápisné Kčs 6.820 předplatné Zpráv JKF a prodej starších ročníků a konečně prodej za skladu učebnic a publikací. Vlastní příjmy JKF překročily o 1.229,50 Kčs plánovanou částku na r. 1973.

Počet členů, kteří neplatí členské příspěvky, se rok od roku snižuje. Celková částka 990,— Kčs, kterou dlužilo k 31.12.1973 šestnáct členů pražského ústředí a devět členů brněnské pobočky, se již během ledna 1974 snížila. Podle platných stanov vědeckých společností při ČSAV bude nutno vyvodit důsledky pro neplacení členských příspěvků u tří členů brněnské pražského ústředí a dvou členů brněnské pobočky.

Zvýšení hodnoty celkového jmění proti roku 1972 o 12.530,65 Kčs je způsobeno vyšším stavem finančních prostředků, protože v roce 1974 bude JKF platit faktury za zbývající 2 čísla Zpráv JKF. Za 1. číslo XV. ročníku zaplatila JKF 10.665,— Kčs.

Dne 18.5.1973 provedly orgány Pražské správy nemocenské-ho pojištění prověrku v JKF podle "Zásad o jednotném provádění kontroly evidenčních listů o době zaměstnání a výdělku" a kontrolu odváděného pojistného za uplynulá tři léta. Revizními orgány nebyl zjištěn žádný nedoplatek.

V době od 27.8.-6.9.1973 provedla revizi hospodaření v JKF pracovnice odboru resortní kontroly ČSAV. S výsledky revize byl výbor JKF seznámen na poslední schůzi v říjnu 1973 a dle jednotlivých bodů revizní zprávy zaslal dne 3.12.1973 "Vyjádření o způsobu odstranění závad" odboru resortní kontroly ČSAV.

Revizní orgány ONV Prahy 2 provedou kontrolu odvodů daně ze mzdy za poslední tři roky v únoru 1974.

Spolupráce s brněnskou pobočkou byla velmi dobrá. Dr.Čupr vedl přesně administrativní a účetní agendu pobočky. Doklady pokladni i bankovní jsou uloženy v pražském ústředí. Velmi dobrá byla i spolupráce s Jednotou klasických filologů při SAV v Bratislavě, díky jejímu předsedovi prof.M.Okálovi. Obě společnosti se vzájemně informovaly o svých akcích, členové slovenské společnosti měli možnost publikovat ve Zprávách JKF, na jejichž vydávání se slovenská společnost podílí i finančně.

Revizoři konstatují, že vědecká společnost JKF plnila podle plánu své úkoly i poslání v našem vědeckém i kulturním životě.

L.Hoch - D.Rezničková

o činnosti Slovenskej jednoty klasických filológov za rok 1973

Slovenská jednota klasických filológov pri SAV pokračovala v roku 1973 prevažne v tej činnosti, ktorú mala v pláne v minulom roku, tj. v prednáškovej činnosti. Usporiadala vcelku 4 prednášky najmä s cieľom oboznámiť poslucháčov s málo známou humanistickou literatúrou na Slovensku. V Slovenskej jednote klasických filológov odznali na túto tému 3 prednášky, a to: Začiatky európskeho humanizmu - prednášal doc.dr.J.Felix (dňa 7.marca 1973). Druhú prednášku na tému Humanista Žigmund Gelous Torda predniesol prof.dr.M.Okál (dňa 28.marca). Tretiu prednášku na tému Martin Rakovský a kultúra Bratislava v 60-tych rokoch 16.storočia opäť predniesol prof.M.Okál (31.októbra 1973). Posledná - štvrtá prednáška nepatrila k spomínanej tematike. Z príležitosti 70.výročia smrti významného historika Th.Mommsena odznala dňa 12.dec. 1973 prednáška Zhodnotenie diela Theodora Mommsena, ktorú pripravila odb.asistentka T.Pišútová.

Všetky prednášky mali primeranú odbornú úroveň a vyvolali živú a užitočnú diskusiu. Zúčastňoval sa nich dosť veľký počet poslucháčov (priemerne 30).

Výbor jednoty mal dve riadne zasadnutia pod vedením predsedu prof.dr.M.Okála, DrSc. Okrem toho sa prevažná časť výboru zaoberala aktuálnymi problémami spoločnosti na zasadnutiach Katedry klasickej a semitskej filológie na FFUK, pretože jej členovia tvoria väčšinu výboru SJKF.

Slovenská jednota klasických filológov aj v tomto roku úzko spolupracovala s Klubom latinčinárov pri Krajskom pedagogickom ústave, kde prednášali viaceri jej členovia. V januári na seminári prednášala T.Pišútová na tému Antické vzdelanie a kultúra vo svetle názorov klasikov marxizmu-leninizmu a prof.M.Okál na tému Nové náhľady na cieľ Sallustiovho diela Coniuratio Catilinae. Dr.Kuklica prednášal v marci na tému Aténska demokracia a v októbri na tému Cicero a jeho vplyv na humanistov.

Pokračovala aj spolupráca so sesterskou Jednotou klasických filológov v Prahe, ktorej výsledkom je najmä vydávanie Zpráv Jednoty klasických filológov. Ročne prispievame na Zprávy sumou 2.000 Kčs.

Počet členov spoločnosti sa oproti minulému roku nezmenil. Spoločnosť má 54 riadnych členov, nemá nijaké pobočky, ani sekcie.

Od začiatku r. 1973 prebralo hospodárske záležitosti spoločnosti Organizačné stredisko vedeckých spoločností, ktoré uskutočňuje všetky platby spoločnosti. Stav finančných prostriedkov k 31.XII.1973 bol 2.195,50 Kčs.

M.Masárová